

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Jaroslav Benák (ed.)

CÍRKEV A STÁT 2016

Sborník z konference

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA
Editio Scientia

vol. 568

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická, Edice Scientia
svazek č. 568

CÍRKEV A STÁT 2016

Potřebujeme nový zákon o církvích (?)

(Sborník z konference)

Jaroslav Benák

(ed.)

Masarykova univerzita

Brno 2016

Vzor citace

BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát 2016 : Potřebujeme nový zákon o církvích (?)* : (Sborník z konference).

1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016. 89 s. Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 568. ISBN 978-80-210-8394-3.

CIP - Katalogizace v knize

Církev a stát 2016 : potřebujeme nový zákon o církvích (?) : (sborník z konference) / Jaroslav Benák (ed.). -- 1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2016. 89 stran. -- Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, svazek č. 568. ISBN 978-80-210-8394-3 (brož.)

2-67* 322* (062.534)*

- stát a církev

- sborníky konferencí

322 – Politika a náboženství. Vztahy mezi církví a státem [15]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Konference Církev a stát - 22. ročník“ č. MUNI/B/0848/2015 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2016.

Recenzovala: JUDr. Lucia Madleňáková, Ph.D.

© 2016 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8394-3

OBSAH

Předmluva.....	7
Návrh zásad pro nový zákon o svobodě náboženské víry..... <i>Jiří Rajmund Tretera</i>	9
Zmluvy uzatvárané medzi náboženskými spoločnosťami a Českou republikou..... <i>Adam Csukás</i>	23
Církevní restituce v praxi..... <i>Zdeňka Heřmanová</i>	39
Naléhavost změn právní úpravy postavení církevních škol..... <i>Záboj Horák</i>	43
Otázka právního zakotvení kaplanství v oblasti zdravotnictví..... <i>Damián Němec</i>	49
Islám v rakouském právu: od Anerkennungsgesetz 1912 k Islamgesetz 2015..... <i>Jiří Blažek</i>	64
Ukrajinské zákonodárství o svobodě svědomí a náboženských organizacích: současný stav a perspektivy reformy..... <i>Oleksandr Bilash</i>	80

PŘEDMLUVA

Již více než dvacet let se v Brně scházejí právníci, politologové, religionisté i odborníci z dalších disciplín, aby společně diskutovali o různých aspektech vztahu státu a náboženských společenství. Během této doby došlo k řadě změn právní úpravy, přičemž mnohé z nich souvisely se změnami názorů politické reprezentace na otázky víry a náboženství.

Letošní téma *Potřebujeme nový zákon o církvích (?)* tak bylo motivováno dojmem nás, organizátorů, že současné politické klima dovoluje uvažovat o liberálnější právní úpravě, než jaká je obsažena v zákoně č. 3/2002 Sb. Za jeden z projevů zlepšujících se vztahů státu a náboženských společenství považujeme skutečnost, že stát po mnoha odkladech konečně začal činit kroky směřující k majetkovému vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Příspěvek Zdeňky Heřmanové zařazený do tohoto sborníku vypovídá o tom, že vydávání majetku dle zákona č. 428/2012 Sb. probíhá bez vážnějších obtíží.

Náš názor, že nazrála doba k úvahám o změnách v právním režimu fungování církví a náboženských společností, sdílela řada konfesionalistů, kteří přispěli svými příspěvky do tohoto sborníku. Za klíčový v tomto směru pokládám zejména příspěvek profesora Tretery *Návrh zásad pro nový zákon o svobodě náboženského vyznání*. Text poukazuje na řadu problémů současné právní úpravy a navrhuje nová řešení pro celkovou koncepci právní úpravy konfesního práva.

Na text profesora Tretery navazují tři další příspěvky věnované konkrétním oblastem, v nichž v současnosti právní úprava zcela chybí nebo je nevyhovující. Příspěvek Adama Cukáse se zaměřuje na téma uzavírání smluv mezi státem a náboženskými společenstvími, příspěvek Zboje Horáka míří do oblasti církevního školství a Damián Němec se zaměřil na otázku právního zakotvení kaplanství ve zdravotnictví.

Pro další úvahy o vztahu státu a náboženských společenství měla velký přínos i účast ředitelky odboru církví Ministerstva kultury ČR, paní Ing. Pavly Bendové a jí přednesený příspěvek *Legislativní slabiny zákona o církvích a náboženských společnostech*. Paní ředitelka sdílela dojem ostatních vystupujících,

že zákon č. 3/2002 Sb. má řadu problémů, upozornila však na to, že dle jejího názoru již současná politická situace není náboženským společenstvím tolik nakloněna, důkazem čehož jsou i některé aktuální návrhy zákonů diskutované v poslanecké sněmovně.

Na konferenci zazněly také dva příspěvky přinášející inspiraci ze zahraničí. V textu Jiřího Blažka se můžete dočíst o právní úpravě islámu v Rakousku. Host z Ukrajiny, Oleksander Bilash, se věnoval právní úpravě a rozhodování ústavního soudu ve věcech náboženské svobody ve své zemi.

Věřím, že předkládaný sborník přinese čtenářům řadu zajímavých úvah a podnětů k zamyšlení.

Jaroslav Benák

NÁVRH ZÁSAD PRO NOVÝ ZÁKON O SVOBODĚ NÁBOŽENSKÉ VÍRY

Jiří Rajmund Tretera

Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Česká republika

Abstrakt

Autor připomíná činnost expertní komise zřízené na Ministerstvu kultury v letech 1999 až 2001 při přípravě návrhu zákona č. 3/2002 Sb. Navrhuje zrušení tohoto zákona a jeho nahrazení novým. Označení církve a náboženské společnosti doporučuje zkrátit na náboženská společenství. Zákon by měl jejich postavení důrazněji odvozovat od náboženské svobody jednotlivce. Tomu může napomoci preambule, vyjadřující zvláštní roli náboženských společenství ve společnosti. Autor navrhuje zrušení dvoustupňové registrace a institutu zvláštních práv. Doporučuje zařazení těchto práv do příkladného výčtu práv věřících všech registrovaných náboženských společenství, který je třeba rozšířit o právo na duchovní péči v nemocnicích. Doporučuje sjednotit právnické osoby odvozené od náboženských společenství do jedné kategorie, tedy např. zrušit účelová zařízení.

Klíčová slova

konfesní právo; církev; náboženská společenství; Česká republika.

Abstract

The author remembers the activity of the expert commission established by the Ministry of Culture of the Czech Republic in years 1999–2001 for the drafting of the Act No. 3/2002 Sb. He proposes the abrogation of the Act and its replacement by a new act. He proposes the abbreviation of the legal term churches and religious societies to religious communities. The new act should more emphatically derive the legal position of the religious communities from the religious freedom of an individual. A preamble should help thereto, expressing the special role of religious communities in the society. The author proposes the abrogation the two-degree registration and the institution of special rights. He recommends the inclusion of these rights

into a demonstrative enumeration of the rights of the faithful of all registered religious communities, which has to be extended by a right to spiritual care in hospitals. He recommends the unification of legal persons derived from religious communities into a sole category, for example the abrogation of the legal category of so-called specialized facilities.

Key words

Religion Law; Churches; Religious Communities; Czech Republic.

1 Úvod

Zadáním letošní 22. konference Církev a stát, pořádané katedrou ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a místní skupinou Společností pro církevní právo v Brně, je zamyslet se, zda je zapotřebí provést větší změny v českém konfesním právu. Jde především o to, zda je třeba zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), který můžeme označit za základní zákon českého konfesního práva, zaměnit novým zákonem, a jaké změny by měl nový zákon přinést.

Léta 1991 až 2001, kdy v České republice platil zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, první základní zákon konfesního práva na jejím území, byla charakterizována jako doba, kdy náboženská svoboda dosáhla v českých zemích nejvyššího standardu v jejich dějinách. To už ale neplatí.

Plně se ztotožňujeme se svolavateli konference v názoru, že současný konfesní zákon č. 3/2002 Sb. byl usnesen v době, kdy politická reprezentace státu nebyla církvím a náboženským společnostem nakloněna. Nálezem Ústavního soudu z 27. listopadu 2002 byly sice některé náboženskou svobodu omezující zásahy zákona zmírněny (např. byla zachráněna další existence charit a diakonií), ale ne zcela odstraněny. Některé následné novelizace, zejména ta, která byla provedena zákonem č. 495/2005 Sb., standard náboženské svobody naopak ještě snížily.

Zastáváme názor, že další pouze částečná novelizace, byť by tentokrát mohla jít opačným směrem, tedy ve prospěch náboženské svobody, by znamenala

pouhé „fíkování“ zákona a věci by moc neposloužila. Zákon č. 3/2002 Sb. totiž svou celkovou koncepcí nevyhovoval potřebám co neúplnějšiho zajištění náboženské svobody již ani v době svého vyhlášení a cokoliv by k němu bylo „přilepováno“, by mohlo být na újmu jasnosti a průzračnosti, který se po dobrém právním systému žádá.

Za mírné zlepšení postavení některých církví a náboženských společností a vytvoření předpokladů k jejich nezávislosti a tím i za zvýšení standardu náboženské svobody lze snad považovat vydání zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání. Jeho realizace, byť postupná a mnohdy pro náboženská společenství neúspěšná, představuje prosazení minima spravedlnosti ve společnosti. Týká se však jen oblasti hmotného základu pro svobodnou náboženskou činnost.

Jsme pro úplné zrušení zákona č. 3/2002 Sb. a jeho nahrazení novým zákonem, který by měl být naplněn filosofií přející náboženské svobodě jednotlivců i jejich církví a náboženských společností, aniž by tím byl narušen vyvážený vztah státu k náboženským vyznáním a k bezkonfesnosti.

Podle Listiny základních práv a svobod je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1), tedy nesmí protežovat ani ateismus, ani agnosticismus, ani určité náboženské vyznání. To ale neznamená, že by měl ignorovat obecně užitečnou a nezastupitelnou úlohu všech náboženských vyznání.

2 Navrhované terminologické změny

a) **Náboženská společenství místo církví a náboženských společností**

Pod vlivem obou zákonů o svobodě náboženské víry (náboženského vyznání), tj. zákonů o právu konfesním z let 1991 a 2002, jsme si zvykli na spojitý obrat církve a náboženské společnosti. Přimlouváme se však de lege ferenda za jeho záměnu v konfesně-právní legislativě i praxi za stručnější alternativu. Výraz církve a náboženské společnosti totiž ztratil svou původní vypovídací hodnotu. Mezi 38 v současné době registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi je dvanáct takových, které nemají v názvu ani označení

církev ani označení náboženská společnost.¹ A navíc je dosud užívaný výraz církve a náboženské společnosti neohrabaný, zbytečně dlouhý a nemá svou obdobu v zahraniční literatuře (zatím s výjimkou literatury slovenské).

Pod vlivem anglofonní literatury, kterou povětšinou následuje i právní literatura kontinentální, jsme začali užívat místo obratu církve a náboženské společnosti sjednocujícího termínu náboženská společenství (religious communities). Tak jsme byli o to požádáni redakcí proslulé světové encyklopedie International Encyclopaedia of Laws, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, vycházejí v několika tisících svazků, do jejíž řady Religion byl zařazen svazek pod názvem Religion and Law in the Czech Republic (autoři Jiří Rajmund Tretera a Zábaj Horák, 2014). Stejně normy jsme se přidrželi i v české základní publikaci *Konfesní právo*, Leges, Praha (2015).

Na základě dobrých zkušeností z obou publikací navrhuje, aby výraz náboženská společenství byl užít v příštím konfesním zákoně, a sjednotit v tom směru českou legislativu, která je až dosud značně roztráštěná, aniž by se držela vždy úzu stanoveného v zákoně č. 3/2002 Sb.

b) **Zkrácení názvu nového zákona o právu konfesním**

Doporučujeme převzít z názvu z obou dosavadních zákonů o právu konfesním jen jejich první část. Bude-li se nový zákon nazývat pouze zákon o svobodě náboženské víry (nebo zákon o svobodě náboženského vyznání, sami bychom dále přednost první z obou alternativ) bez jakéhokoliv dodatku, bude tím zdůrazněno, že na prvním místě jde o individuální a kolektivní náboženskou svobodu jednotlivců. Postavení náboženských společenství je totiž odvozeno až z této svobody. Účelem zákona přece není stanovit nějaká privilegia náboženských společenství anebo naopak jejich svobodu omezovat.

c) **Vlastní právní předpisy náboženských společenství místo vnitřních předpisů**

Oběma dosavadními konfesními zákony zavedený termín vnitřní předpisy církví a náboženských společností působí dojmem pokusu o jejich diskvalifikaci, přehlížení jejich významu a vytvoření závislosti

¹ Srov. TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, s. 27.

na nesnášenlivém etatismu, který vyhrazoval právo na tvorbu právního systému výlučně státu.² Navrhujeme jeho nahrazení výrazem vlastní právní předpisy.

d) **Člen náboženského společenství místo osoby hlásící se k církvi a náboženské společnosti**

Obrat osoba hlásící se k církvi je podle našeho názoru právně zamlžující a současně důstojnost věřících snižující. Doporučujeme ho nahradit výrazem člen náboženského společenství a zdůraznit, že podle vlastních právních předpisů náboženského společenství může být jeho členem i nezletilá osoba.

e) **Uznání náboženského společenství místo registrace**

Zavedení pojmu registrace ve vztahu k náboženským společenstvím působilo od samého počátku v roce 1991 nivelizujícím dojmem. Náboženská společenství byla až příliš stavěna do jedné řady s různými živnostmi, hospodářskými a jinými čistě světskými organizacemi. Proto dáváme do úvahy, zda se nevrátit k původnímu, na území českých zemí tradičně užívanému právnímu termínu uznání. A rejstřík, do něhož jsou příslušným orgánem státní správy náboženská společenství zaznamenávána, pojmenovat jako rejstřík uznaných náboženských společenství.

3 Několik vzpomínek z doby přípravy zákona č. 3/2002 Sb.

V letech 1998 až 2002 byla demokracie v České republice restriktivně modifikována smlouvou mezi dvěma tehdy nejsilnějšími politickými stranami, pojmenovanou jako „opoziční smlouva“. Tato velmi podivná smlouva umožnila jednobarevnou vládu straně politicky nejsilnější, ale přece jen menšinové, za předem učiněného závazku druhé nejsilnější politické strany, která měla být stranou opoziční, že bude vládní stranu podporovat. Mravní stránku této politické smlouvy, kterou mnozí charakterizovali jako podvod na voličích, nechme nyní stranou. Pro nás je zásadní, že z tohoto spojenectví vyšla zákonodárná úprava náboženské svobodě věřících a jejich náboženských společenství podstatně méně nakloněná než úprava do té doby platná.

² Kritiku etatistického přístupu z pozice církevního práva nalézáme v době první republiky nejen v dílech Vratislava Buška a Josefa Pejšky, ale i Kamila Hennera (viz HENNER, Kamil. *Základy práva kanonického, Část druhá, Právo platné, sešit první a druhý, vydání druhé*. Praha: nákladem vlastním, 1921, s. 1).

Vydání zákona předcházela dlouhá příprava. Úmysl zákon vydat byl vyhlášen záhy po nastolení menšinové vlády kryté opoziční smlouvou, tedy již v roce 1998. V létě toho roku byl z funkce ředitele Odboru církví Ministerstva kultury odvolán nestranický odborník JUDr. Pavel Zeman, který tento úřad úspěšně vykonával od roku 1991. Po nástupu sociálně demokratického ministra Pavla Dostála byla na místo ředitele odboru církví dosazena exponentka druhé strany opoziční smlouvy RNDr. Jana Řepová, známá svým krajně kritickým postojem k náboženským společenstvím. Vyměnění byli postupně téměř všichni pracovníci odboru církví.

Ministr kultury vytvořil na základě svého příkazu č. 7 ze dne 1. dubna 1999 Expertní komisi pro otázky vztahu státu a církví. Komisi předsedal ministr kultury osobně, řízení svěřoval obvykle tajemnici, kterou byla ředitelka odboru církví. Komisi tvořilo pět zástupců České biskupské konference, pět zástupců Ekumenické rady církví v ČR, zástupci Federace židovských obcí v ČR, a zástupci vysokých škol a Akademie věd ČR. Jako zástupce vysokých škol byl za člena této komise dopisem ministra kultury z 19. dubna 1999 jmenován také autor těchto řádků. Zúčastnil se všech deseti zasedání komise od 6. května 1999 do 18. ledna 2001. Připomínky členů se nahrávaly a byly zapsány do protokolů (které tvoří celkem čtyři šanoný), při sestavení konečného návrhu však byly zohledněny zcela minimálně.

Zákon byl přes odpor Senátu PČR i prezidenta republiky Poslaneckou sněmovnou schválen a vstoupil 7. ledna 2002 v účinnost. Ústavní soud svým nálezem z 27. listopadu 2002 odstranil ze zákona čtyři ustanovení, která byla výslovně v rozporu s ústavním předpisem – Listinou základních práv a svobod (ve Sbírce zákonů byl nález uveřejněn pod č. 4/2003 Sb.).

Soud uznal v odůvodnění nálezu, že zákon snižuje i v dalších svých ustanoveních standard náboženské svobody v České republice. Avšak v případech, kdy podle jeho názoru nedošlo k přímému porušení principů stanovených ústavním právem, se nepovažuje za kompetentní do znění zákona svým nálezem zasahovat. Pokusil se přesto zmírnit dopad dalších náboženskou svobodu omezujících ustanovení tak, že stanovil ústavně konformní interpretaci. Další vývoj však vzbuzuje pochybnosti, zda a do jaké míry byla tato interpretace v následujících letech dodržována.

4 Preambule nového zákona o svobodě náboženské víry

Během přípravy zákona o náboženské svobodě z roku 2002 žádali zástupci všech náboženských společenství a někteří zástupci vysokých škol přítomní ve shora popsané expertní komisi, aby zákon byl uvozen preambulí, v níž má být vyjádřeno, že náboženská společenství hrají ve společnosti nezastupitelnou úlohu. Domníváme se, že by jejich názor měl být tentokrát již konečně zohledněn. Nikdo jiný totiž nemůže splnit zásadní úlohu, kterou náboženská společenství ve vztahu ke svým členům v náboženské oblasti plní, a nelze přehlédnout, že pro členy náboženských společenství jde o zásadní oblast jejich života.

V preambuli by měla být podle našeho názoru nadto vyjádřena ještě skutečnost, že náboženská společenství přinášejí zásadní užitek v řadě společenských oblastí nejen svým členům, ale i ostatním lidem. Náboženská společenství se západem, podmíněným náboženským přesvědčením svých členů, nabízejí a přinášejí pomoc všem, a to v oblasti sociální, vzdělávací, kulturní, zdravotnické, všeobecně humanitní a mezilidských vztahů. Celé společnosti přinášejí užitek rovněž péčí o kostely, kláštery a jiné církevní stavby, které jsou nejen uměleckými památkami a dominantami obcí a měst, ale i živými středisky i nenáboženského společenského života i hudebních vystoupení a zdrojem všeobecného užtku z turistického ruchu. Proto je nutno současně s upřesněním náboženské svobody jednotlivců stanovit pro postavení jejich náboženských společenství zvláštní, jejich poslání odpovídající postavení, které se může v řadě jednotlivostí lišit od postavení ostatních právních subjektů působících na území státu.

5 Potřeba zrušit fakticky dvoustupňovou registraci a tzv. zvláštní práva

Zákon č. 308/1991 Sb. znal pouze jednostupňovou registraci církví a náboženských společností. Všechna náboženská společenství požívala všech práv, která jim byla ústavními předpisy i tímto zákonem zaručena. Návrh nové právní úpravy vedoucí k vyhlášení zákona č. 3/2002 Sb. „spojoval dvě navzájem si odporující tendence: směřoval k omezení velmi široce pojatých náboženských svobod, současně však k liberalizaci registračního procesu. Východisko z tohoto dvojího rozporného přístupu se pokusil nalézt

v zavedení fakticky dvoustupňové registrace. Rozšířil přístup početně menších náboženských společenství k registraci tím, že snížil početní cenzus (možná až příliš extrémně) na pouhých 300 zletilých osob. Současně vyjmul z řady dosavadních běžných oprávnění náboženských společenství některá, z nichž vytvořil nově konstituovaná tzv. „zvláštní práva“, která přísluší pouze některým z náboženských společenství, a to takovým, která jsou „registrována se zvláštními právy“. Ač zákon používá pro tuto registraci jen tento v předešlé větě uvedený výraz, jde ve skutečnosti o registraci v druhém stupni. Z práv dosud běžných se stala práva zvláštní. Navíc ze znění zákona vzniká dojem, jakoby šlo o jakási „privilegia“ některých náboženských společenství, nikoliv tedy, že jde o svobodu jednotlivce k individuálnímu a kolektivnímu výkonu náboženské svobody.⁴³

Na dokreslení lze uvést citát ze známého komentáře Jakuba Kříže k uvedenému zákonu: „Hlavní nedostatek systému zvláštních práv vyplývá z jeho filozofie. Zvláštní práva jsou chápána jako oprávnění církví coby institucí. Právní úprava tak ztrácí zcela ze zřetele práva osob nacházejících se v určité životní situaci (vazba, trest odnětí svobody, služba v ozbrojených silách). I tyto osoby mají ve svých specificky ztížených podmínkách právo na svobodu náboženského vyznání a z ní vyplývající další práva. Oprávnění [...] církví k výkonu zvláštních práv je ve vztahu k této potřebě základního lidského práva až sekundární záležitostí.“⁴⁴

Požadavky na získání zvláštních práv byly stanoveny takovým způsobem, že až dosud, po čtrnácti letech od vydání zákona, žádnému ze sedmnácti nově registrovaných náboženských společenství nebyl nárok na tato práva přiznán.

Pokud jde o jednadvačít náboženských společenství registrovaných státem dříve podle předcházející právních předpisů, které jsou vyjmenovány v příloze k zákonu č. 3/2002 Sb., tak zákon ve svém § 28 odst. 1 uvádí, že „rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv [...], které mají tyto církve a náboženské společnosti ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstává zachován.“

³ TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společenství: obecný pohled. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát. Sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 7.

⁴ KRÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 94.

„Na základě uvedeného textu se zpočátku usuzovalo, že každá z uvedených církví má zachována všechna tzv. zvláštní práva. Avšak chyba lávky! Ve shora citovaném Křížově komentáři čteme na s. 316 o výkladové realitě tato slova: ‚Mezi dikcí komentovaného ustanovení a jeho důvodovou zprávou je však určitý rozdíl. Komentované ustanovení hovoří o oprávnění k výkonu zvláštních práv, které církve [...] mají, zatímco důvodová zpráva používá pojem vykonávají. [...] Podle právního názoru, obsaženého v důvodové zprávě, tak církve [...] které měly určité právo, ale fakticky je nevykonávaly, o toto právo přišly. [...] Ministerstvo kultury [...] vedlo záhy po nabytí účinnosti zákona správní řízení o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na základě komentovaného ustanovení‘. A já k tomu dodávám osobní podiv nad tím, že znění pouhé ‚důvodové zprávy‘ bylo postaveno nad zákon!“⁵

Rozhodným způsobem navrhuje, aby institut tzv. zvláštních práv byl zrušen a náboženská práva nebyla omezována.

6 Příkladný výčet práv náboženských společenství

Doporučujeme, aby v zákoně byl uveden tento výčet práv uznaných (registrovaných) náboženských společenství:

K zajištění náboženských práv obyvatel mají uznaná (registrovaná) náboženská společenství zejména tato práva:

- svobodně určovat své náboženské učení a obřady a organizovat bez oznámení svá shromáždění,
- konat náboženské a pohřební průvody i mimo své vlastní objekty, v souladu s obecně závaznými právními předpisy,
- vlastnit movitý i nemovitý majetek a mít jiná majetková a nehmotná práva, vlastnit hřbitovy a jiná pohřební místa,
- uzavírat smlouvy se státem, jeho orgány a správními úřady, a s dalšími veřejnoprávními korporacemi,
- vydávat pro svou potřebu vlastní právní předpisy,
- spravovat nezávisle své vlastní záležitosti, zejména ustanovovat a rušit své orgány, zřizovat a rušit své instituce a ustanovovat a odvolávat jejich představené i pracovníky podle svých vlastních právních předpisů,

⁵ TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společenství: obecný pohled. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát. Sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 8.

- poskytovat své duchovní a hmotné služby svým členům i veřejnosti, která má o tyto služby zájem,
- zřizovat církevní školy a církevní školská zařízení všech druhů, jejichž mzdové a provozní náklady jsou plně hrazeny z veřejných prostředků a jejichž vysvědčení mají veřejnou platnost,
- vyučovat náboženství v církevních školách všech druhů i v dalších vlastních zařízeních i složkách,
- vyučovat náboženství jako volitelný předmět (v povinné alternativě k jinému předmětu nebo předmětům) v základních, středních a vyšších odborných školách a konzervatořích zřizovaných obcemi, svazky obcí, kraji nebo státem, pokud je k výuce náboženství přihlášeno aspoň pět dětí, a přiměřeným způsobem vyučovat náboženství děti v mateřských školách založených veřejnými institucemi, pokud rodiče aspoň pěti dětí o to projeví zájem,
- vyučovat náboženství v soukromých školách na základě smlouvy, pokud o to soukromá škola projeví zájem,
- využívat teologických fakult veřejných univerzit pro výuku a výchovu svých stávajících či budoucích pracovníků, a vyučovat teologii jako nepovinný předmět na jiných fakultách vysokých škol, které o to projeví zájem,
- vyučovat a vychovávat své stávající či budoucí pracovníky ve svých vlastních zařízeních,
- zakládat vlastní kulturní instituce, zejména muzea, archivy, galerie, výstavní síně a knihkupectví,
- zakládat a vlastnit sdělovací a komunikační prostředky, zejména vlastní rozhlasové a televizní stanice, noviny, časopisy, vydavatelská střediska a nakladatelství,
- uzavírat s veřejnými i soukromými provozovateli veřejných sdělovacích prostředků, zejména s veřejnoprávním rozhlasem a televizí, smlouvy o podílu na vysílacím čase, zejména o přenosu bohoslužeb a záznamů jiných náboženských shromáždění a jiných vlastních programů, aniž by toto vysílání bylo přerušováno reklamou nebo současně s ním vysílán přídatný text,
- zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení (včetně nemocnic) a zařízení sociálních služeb,

- zřizovat a provozovat charity a diakonie, poskytující domácí péči, pomoc lidem bez domova, pomoc zdravotně postiženým, pomoc těžce nemocným (hospicovou a paliativní péči), pomoc uprchlíkům, humanitární pomoc do zahraničí, a organizující domovy pokojného stáří, týdenní stacionáře, domovy a poradny pro matky v tísní, sbírky obnošeného šatstva atd.,
- vysílat své pracovníky do zdravotnických zařízení a zařízení sociálních služeb k zajištění duchovní péče,
- uzavírat s vlastníky zdravotnických zařízení a zařízení sociálních služeb smlouvy o trvalém zaměstnání a odvolávání osob tuto péči zajišťujících,
- vysílat své pracovníky do ozbrojených sil a míst, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova, k zajištění duchovní péče, a uzavírat smlouvy se státem, jeho orgány a správními úřady o zaměstnání pracovníků zajišťujících tuto péči,
- poskytovat posttraumatickou intervenční péči policistům, zaměstnancům policie a ministerstva vnitra, členům jejich rodin a osobám blízkým, příslušníkům hasičského záchranného sboru a členům jejich rodin a osobám blízkým, obětem mimořádných událostí a trestných činů na základě smluv uzavíraných se státem, jeho orgány a správními úřady,
- konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky s veřejnou účinností, za podmínek stanovených obecně závaznými právními předpisy,
- zachovávat povinnost mlčenlivosti jimi určenými pracovníky, označenými v základním dokumentu náboženského společenství, v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství anebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, přičemž součástí zachování této povinnosti mlčenlivosti je i zproštění povinnosti překazít trestný čin,
- dostávat informace o zdravotním stavu příslušníků řeholních a jim podobných společností a církevních pracovníků, kteří nemají vlastní rodinu, na které mají právo členové rodiny,
- dostávat a přijímat příspěvky na jednotlivé investiční náklady, zejména na stavby, rekonstrukci a ostrahu objektů sloužících náboženským účelům, od státu, od územních samosprávných celků i od tuzemských i zahraničních dárců.

7 Právnícké osoby odvozené od náboženských společenství

Významným právem všech uznaných náboženských společenství je zakládat, spojovat a rušit na základě svých vlastních právních předpisů právnícké osoby, a to nezávisle na uznání veřejnou mocí. Není důvodů, proč by měl zákon o svobodě náboženské víry nebo jakýkoliv jiný státní předpis mezi těmito právníckými osobami rozlišovat. Odlišení tzv. účelových zařízení od ostatních právníckých osob založených náboženskými společenstvími, které zavedl zákon č. 495/2005 Sb., má zjevně diskriminační charakter, a mělo by být z českého právního řádu odstraněno.

V konfesněprávní literatuře bývá napadáno, že výše uvedenou novelou k zákonu o konfesním právu byl odstraněn až dosud vyhovující termín církevní právnícké osoby a místo něho zaveden podivný a nicneříkající obrat evidované právnícké osoby. Ztotožňujeme se s tímto názorem, i když nepovažujeme otázku jejich označení za důležitou. Pro své účely si vystačíme s označením právnícké osoby od náboženských společenství odvozené.

Důležité je ovšem v zákoně zdůraznit, že evidence uvedených právníckých osob ve veřejných rejstřících je skutečně pouhou evidencí, a že orgány státní správy nejsou oprávněny zneužívat svého práva a povinnosti tento rejstřík vést k otevřeným ani skrytým pokusům tento zápis změnit ve správní řízení registračního rázu.

Možná by mělo význam v novém zákoně uvést, že právníckými osobami zakládanými náboženskými společenstvími a od nich odvozenými mohou být zejména:

- organizační útvary náboženských společenství s tím, že tyto útvary mohou zakládat další podřízené útvary s právní subjektivitou, což lze opakovat v několika stupních,
- řeholní a jim podobné organizace, které mohou zakládat další podřízené útvary s právní subjektivitou, což lze opakovat v několika stupních,
- vnitrocírkevní sdružení osob (vnitrocírkevní spolky), která mohou zakládat další podřízené útvary s právní subjektivitou, což lze opakovat v několika stupních,
- charity, diakonie a jiná podobná sdružení plnící zdravotnické a sociální poslání,

- církevní nadace a jiná sdružení věcí fundačního charakteru,
- církevní školy.

V případě církevních škol je třeba zajistit doplněk k ustanovení školského zákona k posílení jednoty jejich chápání.

V zákoně by mělo být výslovně uvedeno, že nadřízený orgán náboženského společenství je oprávněn omezit dispoziční právo s majetkem podřízených právnických osob, a toto omezení zaznamenané v rejstříku právnických osob od náboženských společenství odvozených by pak bylo v českém právním řádu závazné.

8 Řízení o uznání náboženských společenství

Pokud jde o správní řízení o uznání (dosud registraci) náboženských společenství, není třeba v tomto oboru učinit příliš změn. Nadále může být uveden požadavek, aby k návrhu byly přiloženy tyto dokumenty:

- základní charakteristika náboženského společenství, jeho učení a poslání,
- základní dokument vyjadřující podstatné vlastní právní předpisy náboženského společenství a kdykoliv tento dokument doplňovat a měnit (navrhujeme, aby bylo zdůrazněno, že náboženské společenství může k základnímu dokumentu přiložit i církevní ústavu a další předpisy náboženského společenství v jejich plném znění a doplňovat je),
- podpisy nejméně 300 zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice (doporučujeme zvýšení počtu uvedených osob na 500), které potvrdí, že jsou členy tohoto náboženského společenství (doručujeme doplnit o prohlášení, že jsou členy výlučně a jen tohoto náboženského společenství, a povinnost ústředního správního úřadu řízení provádějícího, aby si individuálně ověřil úmysl zákonem stanoveného minimálního počtu podepsaných).

Dále připustit, že náboženské společenství může být založeno v zahraničí. V tom případě je třeba předložit potvrzení o jeho existenci v zahraničí a potvrzení založení jeho součásti v České republice, adresu ústředí náboženského společenství v zahraničí a adresu jeho nejvyšší nebo reprezentativní součásti v České republice.

9 Řízení o uznání svazu náboženských společenství

Zákon č. 3/2002 Sb. nově zavedl pojem svaz církví a náboženských společenství, a tak prakticky donutil již dávno existující Ekumenickou radu církví, aby nově zažádala o registraci podle tohoto zákona. Odstranil možnost, aby příslušníkem takové ekumenické organizace byla jiná entita než registrovaná církev nebo náboženská společnost, a nepřipustil, aby navrhla k evidenci sobě podřízenou právníckou osobu. Pokud by měl nový zákon ustanovení o svazech náboženských společenství převzít, pak doporučujeme především, aby bylo zdůrazněno, že svaz může jménem členských náboženských společenství uzavírat smlouvy, a že může zakládat od sebe odvozené právnícké církevní osoby (např. církevní školy ekumenického charakteru).

Literatura

KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011, 366 s.

PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společenství podle zákona č. 3/2002 Sb. In: PŘIBYL, Stanislav. *Konfesněprávní studie*. Brno: L. Marek, 2007, s. 86–99.

TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společenství: obecný pohled. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát. Sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 6–9.

TRETERA, Jiří Rajmund. *Církev a právo. Miscellanea, výběr drobných prací z díla*. Praha: Leges, 2015, 384 s.

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011, 152 s.

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, 416 s.

Kontakt – e-mail

tretera@prf.cuni.cz

ZMLUVY UZATVÁRANÉ MEDZI NÁBOŽENSKÝMI SPOLOČENSTVAMI A ČESKOU REPUBLIKOU

Adam Csukás

Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Česká republika

Abstrakt

Autor navrhuje zrušenie zákona č. 3/2002 Sb. už len pre jeho zásadné nedostatky v oblasti uzatvárania zmlúv medzi náboženskými spoločenstvami a štátom. Zdôrazňuje, že konfesné právo je samostatný právny obor odlišný od správneho práva, a preto je nutné pristupovať k prameňom práva konfesného s aplikáciou dogmatiky, ktorá je tomuto oboru vlastná. Autor popiera, že by zmluvy uzatvárané medzi náboženskými spoločenstvami a štátom boli verejnoprávnymi zmluvami podľa časti piatej správneho poriadku. Zastáva názor, že majú povahu blízku prameňom práva a de lege ferenda navrhuje právne zakotvenie možnosti ich uzatvárania s jasným stanovením ich právnej povahy ako prameňov práva sui generis. Vhodný zdroj inšpirácie predstavuje nemecká, slovenská a španielska právna úprava.

Klíčová slova

konfesné právo; kooperačné zmluvy; cirkev; štát; verejnoprávne zmluvy.

Abstract

The author proposes the abrogation of Act No. 3/2002 Sb. if only for its fundamental deficiencies in the field of closing contracts between religious communities and the state. He emphasises that religion law is an area of law independent from administrative law. Therefore, it is necessary to approach the sources of religion law with the application of principles proper to religion law. The author contradicts the view that contracts closed between religious communities and the state are public law contracts under Part Five of the Administrative Procedure Code. He takes the view that the contracts between religious communities and the state have a nature close to sources of law and, de lege ferenda, he proposes the enactment of the possibility

of concluding them, with a clear statement of their legal nature, as sources of law sui generis. The appropriate source of inspiration is German, Slovak, and Spanish law.

Key words

Religion Law; Cooperation Agreements; Church; State; Public Law Contracts.

Tento príspevok vznikol na základe plnej finančnej podpory a je výstupom študentského vedeckého projektu na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej SVV č. 260 248 Hranice, cizinci, integrace.

1 Neudržateľnosť súčasného stavu

Konfesné právo zaujíma v systéme právnych vied samostatné postavenie, nie je súčasťou žiadneho iného právneho odboru. Predovšetkým je treba zdôrazniť, že konfesné právo nie je v žiadnom prípade akýmsi pododborom správneho práva, i keď prieniky medzi oboma odbormi existujú – napr. konanie o registrácii náboženského spoločenstva je nepochybne správnym konaním.¹ Nie je preto možné s úspechom uvažovať o prameňoch konfesného práva ako o prameňoch správneho práva. Príkladom neudržateľnosti tohto prístupu je snaha podradiť zmluvy uzatvárané od roku 1994 medzi štátom a náboženskými spoločenstvami (zastupovanými Českou biskupskou konferenciou a Ekumenickou radou cirkví v Českej republike) pod inštitút verejnoprávnych zmlúv podľa časti piatej správneho poriadku.

Odborníčka na správne právo Lucia Madleňáková vo svojom detailnom rozboře najnovšej Dohody o duchovnej službe uzavretej medzi Väzenskou službou Českej republiky, Ekumenickou radou cirkví a Českou biskupskou konferenciou v roku 2013 (ďalej len „dohoda o väzenstve“) dospieva k záveru, že táto dohoda je špecifickým typom verejnoprávnej zmluvy a podlieha preto časti piatej správneho poriadku, a to so všetkými dôsledkami, ktoré z tejto kategorizácie vyplývajú.²

¹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Konfesní právo*, Praha, 2015, s. 37–38.

² MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, *Církyve a náboženské společnosti, Správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha, 2014, s. 129.

V prípade analýzy Dohody o duchovnej službe v rezorte Ministerstva obrany uzavretej medzi Ministerstvom obrany, Ekumenickou radou cirkví a Českou biskupskou konferenciou v roku 1998 v znení dodatku z roku 2012 (ďalej len „dohoda o ozbrojených silách“) autorka dospieva k rovnakému záveru: „I když její uzavření není předpokládáno právním předpisem, její typ není upraven správním řádem a strany při jejím uzavírání nebyly co do upravované materie vázány zákonem, jelikož zákon o dané materii mlčí, obsah této smlouvy jednoznačně zakládá vojenským duchovním subjektivní práva a povinnosti veřejnoprávní povahy [...]. Namísto je však spíše řečnická otázka, zda se touto dohodou nenahrazuje činnost zákonodárce, který by měl alespoň rámcově fungování duchovních v armádě upravit. Jedná se tak o smlouvu veřejnoprávní.“³

Je evidentné, že právna povaha zmlúv uzatváraných medzi náboženskými spoločnosťami a štátom zostáva nejasná. Úvahy Lucie Madleňákovéj celkom zodpovedajú dogmatike správneho práva a zrejme i možnostiam platného právneho poriadku, nakoľko podradenie týchto zmlúv pod inštitút verejnoprávných zmlúv podľa časti piatej správneho poriadku sa javí ako jediné možné. Ako však bolo uvedené vyššie, konfesné právo je svojbytným právnym odborom a nie je možné nazerat' naň prizmou správneho práva. Jiří Rajmund Tretera a Zábój Horák sa preto prikláňajú k názoru, že zmluvy uzatvárané medzi náboženskými spoločnosťami a štátom majú povahu blízku prameňom práva.⁴ Rozhodne však nie sú formou správnej činnosti, ktorou je verejnoprávna zmluva podľa časti piatej správneho poriadku.

Nedostatkom platného zákona o cirkvách je, že tieto zmluvy ako prameň konfesného práva nijakým spôsobom neupravuje, a to napriek tomu, že v dobe, kedy bol tento zákon schválený, už niekoľko rokov veľmi úspešne pôsobili vojenský kapláni v Armáde Českej republiky, a to v právne organizovanej duchovnej službe zriadenej rozkazom ministra obrany práve na základe dohody o ozbrojených silách.⁵

Zásadné opomenutie zákonodarcu upraviť preukázateľne životaschopný, dlhodobou praxou odskúšaný a veľmi účinný prameň konfesného práva

³ Tamže, s. 141.

⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Zábój. *Konfesní právo*. s. 86–88.

⁵ Tamže, s. 204.

zákonom rozhodne neprináša žiaducu právnu istotu. Je dokonca možné, že tento stav je v rozpore so zásadou enumerácie verejnoprávných pretenzií, upravenou čl. 2 ods. 3 Ústavy Českej republiky. Lucia Madleňáková len veľmi extenzívnym výkladom zákona o ozbrojených silách dochádza k záveru, že dohoda o ozbrojených silách nie je protizákonná.⁶

Zákonodarcovi by zaiste prospela znalosť cirkevného práva, nakoľko práve kanonisti venujú veľkú pozornosť otázke recepcie nových predpisov cirkevného práva, a to vrátane riešenia situácie, kedy predpis nie je prijatý a dodržiavaný.⁷ V platnom zákone o cirkvách nachádzame napr. inštitút tzv. zvláštnych práv, ktorý práve v oblasti upravenej dohodou o väznenstve možno obísť. Stačí, ak sa náboženské spoločenstvo, ktorému nebolo priznané príslušné zvláštne právo [§ 7 ods. 1, písm. b) zákona o cirkvách], stane členom Ekumenickej rady cirkví a môže poskytovať duchovnú starostlivosť vo väzniciach bez ohľadu na to, či jej bolo toto tzv. zvláštne právo priznané, a to priamo na základe dohody o väznenstve: „Z uvedeného je tak vidno, že využitím smluvní svobody se cirkve dostávají do veřejného prostoru i přes striktní omezení, které jim klade [zákon o cirkvách].“⁸

Táto skutočnosť je dôkazom absurdnosti inštitútu tzv. zvláštnych práv, na ktorú odborníci na konfesné právo dlhodobo upozorňujú.⁹ Pritom „[povinnosť] cirkve a jejích členů pečovat mj. o uvězněné vyplývá bezprostředně z normy pozitivního božského práva: „Byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.“ (Mt 25, 36) Péče o vězně představovala v cirkvi vždy významnou a obecně uznávanou složku charitativní činnosti. Teprve komunistický režim ve svých totalizujících ambicích bránil duchovním v přístupu do vězení [...]“¹⁰ Viazat' právo poskytovať duchovnú starostlivosť vo väzniciach

⁶ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, *Církev a náboženské společnosti*, s. 136.

⁷ Pozri napr. KROCZEK, Piotr. *The Art of Legislation, The Principles of Lawgiving in the Church*. Kraków, 2012, s. 215–231.

⁸ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti*. s. 131.

⁹ Napr. PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ cirkví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. In: *Revue církevního práva*, Praha, č. 27–1/2004, s. 7–21; TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných cirkví a náboženských společností: obecný pohled. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát, Sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno, 2013, s. 7–8 alebo TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Zábaj. *Konfesní právo*, s. 120.

¹⁰ HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha, 2004, s. 185–186. Podobne TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Zábaj. *Konfesní právo*, s. 211–212.

na priznanie tzv. zvláštneho práva je preto urážkou celého kresťanského spoločenstva, a teda urážkou veľkej časti obyvateľstva Českej republiky.

Obdobné možnosti obchádzania systému tzv. zvláštnych práv sa ponúkajú aj v oblasti poskytovania duchovnej starostlivosti v ozbrojených silách. Lucia Madleňáková píše: „Uvedená dohoda tak nabouráva smysl zvláštního práva konat duchovní službu v ozbrojených silách, což ale považují spíše za kladný výsledek smluvní volnosti, kterou církvě disponují. Vzhledem k výše uvedenému by bylo záhodno zamyslet se nad smyslem přiznávání určitých zvláštních práv církvím a ptát se, zda smluvní volnost církví jako soukromoprávních osob není tou cestou, jak církvím umožnit zkvalitňování veřejného prostoru a tím dát církvím postavení, které si zaslouží bez zbytečného nadměrného omezování jejich činnosti.“¹¹

S týmito slovami nemožno nesúhlasit, a preto sa vo svojom príspevku zameriam na návrhy, ktoré by v zmysle slov Lucie Madleňákovovej mohli pomôcť nahradiť – dodávam celkom nahradiť – systém tzv. zvláštnych práv novou právnou úpravou vytvorenou na základe zmlúv uzatváraných medzi náboženskými spoločnosťami a štátom.

2 Štát a náboženské spoločnosti sú rovnocenní partneri

Súčasná prax uzatvárania zmlúv medzi náboženskými spoločnosťami a štátom je dôkazom, že štát začal pristupovať k náboženským spoločnostiam ako k rovnocenným partnerom. Samotný fakt, že uzatvára – navyše bez jasného právneho základu – preukázateľne normatívne zmluvy s náboženskými spoločnosťami, dokladá, že sa nejedná o verejnoprávne zmluvy, ale skôr o zmluvy sui generis, a to veľmi podobné konkordátom. Práve konkordát je pomyseľným najbližším príbuzným týchto zmlúv.

Fakt, že ostatné, nekatolícke náboženské spoločnosti nedisponujú medzinárodnoprávnou subjektivitou a z nej vyplývajúcim právom uzatvárať vlastným menom medzinárodné zmluvy, nemôže byť v žiadnom prípade na ich ujmu. Štát musí pristupovať k náboženským spoločnostiam uznaným podľa svetského práva rovnocenne, paritne, nediskriminačne, i keď si náboženské spoločnosti nikdy nebudú úplne rovné. Dôkazom toho je i práve spomínaná kontraktčná sloboda katolíckej cirkvi, ktorá vystupuje ako plnoprávny

¹¹ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti*, s. 142.

subjekt medzinárodného práva. Ako však uvádzajú Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák, „[v] oblasti českého právního řádu případné uzavření koncordátní smlouvy paritu náboženských společenství nenarušuje, ale posiluje.“¹² Práve koncordátne štáty dokážu najlepšie uplatňovať inštitút zmlúv uzatváraných s náboženskými spoločenstvami.

Skôr než pristúpim k príkladom príslušnej právnej úpravy v zahraničí, musím sa už na tomto mieste aspoň v krátkosti vyrovnat' s tvrdeniami, že štát je suverénom nad všetkým, čo sa nachádza na jeho území, obyvateľov a ich náboženské spoločenstvá nevynímajúc. Zástancovia týchto tvrdení sú toho názoru, že štát môže právne pomery náboženských spoločenstiev upraviť sám bez toho, aby ich počúval, ba principiálne i bez toho, aby ich vôbec vypočul. Škodlivosť podobných názorov podľa mňa spočíva v nedostatku znalosti či skôr v zámernom odmietnutí skutočnosti, že náboženské spoločenstvá sú – podotýkam, že z pohľadu svetského práva – inštitucionálnym prejavom náboženskej slobody jednotlivca.

Vratislav Bušek pri svojej rektorskej inštalácii v roku 1937 prehlásil: „Zatím zůstává faktem, že moderní, Boha zbavený svět, propadl největší krizi, kterou kdy prodělal. Zbaven metafysických základů své morálky, ztratil spolehlivou duchovní protiváhu proti omnipotenci státu.“¹³ Štát, ktorý by sa pokúšal vzťahovať svoju suverenitu i na vieru svojich obyvateľov, by bol štátom absolútnym, totalitným. Tí, ktorí popierajú, že štát a náboženské spoločenstvá sú prinajmenšom v otázkach spadajúcich do odboru konfesného práva rovnocennými partnermi, popierajú ústavne zaručenú náboženskú slobodu jednotlivcov.

Extrémnym prejavom uskutočnenia etatistických a protináboženských myšlienok je prípad francúzskej odľuky z roku 1905. Primitívnosť tohto riešenia spočíva v totalitnom prejave domnejšej suverenity francúzskeho štátu, totiž v odmietnutí inštitucionálnych prejavov náboženskej slobody jednotlivca. Francúzska republika sa snažila a dodnes snaží zaplniť tú časť verejného priestoru, z ktorej vyhnala náboženské spoločenstvá, kultom štátu. Dodávam, že nie príliš úspešne.

¹² TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*, s. 106.

¹³ BUŠEK, Vratislav. Caesar nebo Ježíš. In: BUŠEK, Vratislav (ed.). *Ročenka Univerzity Komenského za studijní rok 1936–37*. Bratislava, 1938, s. 24.

Nový zákon o slobode náboženskej viery by preto mal predstavovať razantný posun od nadmernej regulácie činnosti náboženských spoločností zo strany podľa mnohých všemocného štátu smerom k zdôrazneniu náboženskej slobody jednotlivca. Tento hodnotový posun by mal byť zdôraznený v preambule zákona či v jeho úvodných ustanoveniach. České konfesné právo by sa malo konečne vrátiť k zdôrazneniu významu náboženských spoločností v spoločnosti, a napraviť tak súčasné neprijateľné pozitivistické poňatie ich úlohy poňatím prirodzenoprávnym.

3 Príklady zahraničnej právnej úpravy

Inšpiráciu môže český zákonodarca čerpať predovšetkým v štátoch, v ktorých sa uplatňuje rovnaký konfesnoprávny systém, teda model nekonfesného kooperačného štátu, pokiaľ možno s uzavretým konkordátom, ktorý predstavuje vrchol kooperácie.¹⁴ Limitom je i typ právnej kultúry a tradícia. Sústredím sa preto na nemeckú, slovenskú a španielsku právnu úpravu.¹⁵ Žiadny z týchto systémov však neponúka model, ktorý by bolo možné mechanicky prevziať do právneho poriadku Českej republiky. Slová Damiána Némca majú univerzálnu platnosť nielen pre tri skúmané modely: „Je [...] treba zdôrazniť, že postavení vnitrostátných smluv štátu s cirkvami a náboženskými spoločnosťami v hierarchii pramenů práva je ve většině států nedostatečně vyjasněnou, či dokonce dosud zcela neřešenou skutečností, což bude třeba – i pro široké rozšíření fenoménu takových smluv – vbrzku jasně upravit.“¹⁶

3.1 Nemecko

Zmluvy uzatvárané medzi štátom a náboženskými spoločnosťami (Staatskirchenverträge) sú neoddeliteľnou súčasťou nemeckého konfesného práva. Zmluvná úprava je typická pre mnohé oblasti konfesného práva.

¹⁴ O jednotlivých konfesnoprávných systémoch podrobne pojednávajú TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*, s. 41–53.

¹⁵ Stručný popis príslušnej právnej úpravy vo väčšine ostatných európskych štátov podáva PŮZA, Richard, DOE, Norman (eds.). *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*. Leuven–Paris–Dudley, MA, 2006, 297 s.

¹⁶ NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svätého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990–2008)*. Bratislava, 2010, s. 63–64.

Platných zmlúv je dokonca toľko, že ich edície zaberajú hneď niekoľko knižných zväzkov. Mnohé z týchto zmlúv opakujú ustanovenia nemeckej ústavy. Vyzdvihuje sa prínos tohto postupu. Zmluvy síce nemenia nič na obsahu ústavných práv, ich zakotvenie v zmluvách však prináša vyšší stupeň ich záruky: zmena ústavy priečiaca sa zmluvnému ustanoveniu je porušením zmluvy, ktorú štát s náboženským spoločenstvom uzavrel.¹⁷ Ide o ukážkový príklad nazerania na náboženské spoločenstvá ako na partnerov, ktorí sú štátu rovnocenní.

Skutočnosť, že Spolková republika Nemecko i mnohé jej spolkové krajiny uzavreli konkordátne zmluvy s Apoštolským stolcom, je, myslím, dostatočne známa. Menej známe však je, že Bavorsko, Prusko a Bádensko uzavreli krátko po uzavretí konkordátnych zmlúv s Apoštolským stolcom v 20. a 30. rokoch 20. storočia obdobné zmluvy i s protestantskými cirkvami.¹⁸ Systematické uzatváranie zmlúv medzi štátom a náboženskými spoločenstvami má teda svoje korene ešte v demokratickej Weimarskej republike.

Základný zákon, teda platná federálna ústava, ani stále platné ustanovenia weimarskej ústavy, neobsahujú výslovný právny rámec uzatvárania zmlúv medzi štátom a náboženskými spoločenstvami. Možnosť ich uzatvárania je z ústavy dovodená.¹⁹ Všeobecne sa uznáva, že štát a jednotlivé spolkové krajiny majú za určitých okolností dokonca povinnosť uzavrieť s náboženským spoločenstvom zmluvu, a to za predpokladu, že už bola uzavretá obdobná zmluva s iným náboženským spoločenstvom. Táto povinnosť vyplýva z ústavne zaručeného práva na rovné zachádzanie a zo zásady parity medzi náboženskými spoločenstvami.²⁰

Právna veda tradične rozlišuje medzi konkordátnymi uzatváraniami s Apoštolským stolcom a zmluvami uzatváranými medzi štátom a protestantskými cirkvami. Zatiaľ čo konkordáty sú medzinárodnými zmluvami, zmluvy uzatvárané s protestantskými cirkvami nie sú súčasťou medzinárodného práva. Vo vzťahu k verejnému právu sú však považované za právotvorné, nakoľko záväzne delimitujú oblasť pôsobnosti štátu a cirkví.

17 ROBBERS, Gerhard. *Religion and Law in Germany*. 2. vydanie, Alphen aan den Rijn, 2013, s. 146.

18 Tamže, s. 147.

19 Tamže, s. 147–148.

20 Tamže, s. 148.

Konkordáty a zmluvy uzatvárané s protestantskými cirkvami sa líšia len v tom, že druhé menované nie sú súčasťou medzinárodného práva. Oba typy zmlúv sa nelíšia ani právnou silou (z pohľadu nemeckého právneho poriadku).²¹

Kameňom úrazu nemeckého konfesného práva je podľa mňa nedostatok výslovnej úpravy vzťahu zmlúv uzatváraných medzi náboženskými spoločnosťami a štátom k právnemu poriadku Spolkovej republiky Nemecko ako celku. Dôležitejšie zmluvy bývajú recipované do svetského právneho poriadku prostredníctvom transformácie. Avšak aplikáciou zásady *lex posterior derogat priori* môže byť takto transformovaná zmluva nahradená či pozmenená iným, bežným zákonom parlamentu.²²

Niektoré spolkové krajiny však majú vo svojich ústavách často zakotvené ustanovenia, ktoré tento vzťah vyjasňujú. Napr. ústava Bádenska-Württemberska vo svojom čl. 8 stanoví, že „práva a povinnosti, ktoré vyplývajú zo zmlúv s protestantskými cirkvami a katolíckou cirkvou, zostávajú ústavou nedotknuté.“²³ V prípade rozporu ústavy a zmlúv majú zmluvy prednosť.

Výklad zmlúv uzatváraných medzi štátom a náboženskými spoločnosťami sa riadi princípmi medzinárodného práva, obsiahnutými predovšetkým vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve. Zmluvy často obsahujú doložku o priateľskom riešení sporov a ustanovenie o záväzku ďalších spoločných jednaní zaručujúcich stály kontakt zmluvných strán.²⁴ V prípade, že sa nepodarí dosiahnuť zmier, sa môže poškodená strana obrátiť na správny súd či podať ústavnú sťažnosť.²⁵

3.2 Slovensko

Uzatváranie zmlúv medzi náboženskými spoločnosťami a štátom je na Slovensku veľmi úzko späté s uzatváraním konkordátnych zmlúv s Apoštolským stolcom. Koniec koncov, text všetkých troch dodnes uzavretých zmlúv – jednej základnej a dvoch nadväzujúcich – vychádza zo znenia

²¹ Tamže, s. 149.

²² Tamže, s. 150.

²³ Tamže.

²⁴ Tamže, s. 152.

²⁵ Tamže, s. 153.

uzavretých konkordátnych zmlúv.²⁶ Okolnosti, ktoré sprevádzali uzatváranie platných konkordátnych zmlúv a zmlúv s nekatolíckymi náboženskými spoločenstvami, sú, myslím, dostatočne známe, a preto sa im na tomto mieste nebudem bližšie venovať.²⁷

Ustanovenie § 4 zákona č. 308/1991 Zb., o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností, obsahuje od roku 2001 nový ods. 5: „Štát môže s cirkvami a náboženskými spoločnosťami uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci.“ Toto ustanovenie dodalo slovenskému konfesnému právu jasný právny základ uzatvárania zmlúv s náboženskými spoločenstvami.

Náprotivkom Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Apoštolským stolcom je Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, publikovaná pod č. 250/2002 Z. z., ktorá komplexne upravuje právne postavenie jedenástich zúčastnených registrovaných nekatolíckych náboženských spoločenstiev.²⁸

Zmluva je prameňom konfesného práva. V Zbierke zákonov však bola publikovaná bez jasného právneho podkladu, a preto Margita Čeplíková navrhuje výslovne stanoviť povinnosť publikovania obdobných zmlúv v Zbierke zákonov.²⁹ Zmluvu podpísali štatutárni zástupcovia jedenástich zúčastnených náboženských spoločenstiev, za štát ju podpísali predseda Národnej rady Slovenskej republiky, predseda vlády a prezident republiky,³⁰ a to potom, čo súhlas s uzatretím zmluvy vyjadrila formou uznesenia vláda Slovenskej republiky i Národná rada Slovenskej republiky.³¹

Zmluva spresňuje práva náboženských spoločenstiev, ktorých demonštratívny výpočet je sústredený do ustanovenia § 6 zákona č. 308/1991 Zb. (Niektoré ďalšie práva sú zakotvené i v jeho ďalších ustanoveniach.)

²⁶ Ich prehľadné porovnanie podáva NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy...*, s. 445–464.

²⁷ O problematike podrobne pojednáva ČEPLÍKOVÁ, Margita. *Konfesné právo v Slovenskej republike*. Bratislava, 2011, s. 192–217.

²⁸ Tamže, s. 206.

²⁹ Tamže, s. 209.

³⁰ Tamže, s. 208.

³¹ ČEPLÍKOVÁ, Margita. Prínos zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami pre rozvoj slobody vyznania. In: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (eds.). *Clara pacta – boni amici, Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*. Bratislava, 2009, s. 46.

Nadväzujúce zmluvy o náboženskej výchove a vzdelávaní (č. 395/2004 Z. z.) a o výkone pastoračnej služby v ozbrojených silách a ozbrojených zbroch Slovenskej republiky (č. 270/2005 Z. z.) sú venované podrobnej právnej úprave špecifických oblastí konfesného práva. Prípadné spory z uzavretých zmlúv sa na základe príslušných zmluvných ustanovení majú riešiť spoločnými dohodami a konzultáciami.

3.3 Španielsko

Snáď najďalej v precizovaní právnej povahy zmlúv uzatváraných medzi náboženskými spoločnosťami a štátom dospelo Španielsko. Organický zákon o náboženskej slobode z roku 1980 vo svojom čl. 7 zaviedol do španielskeho právneho poriadku celkom nový právny inštitút, a to práve kooperačné zmluvy uzatvárané medzi náboženskými spoločnosťami a štátom. Inšpiráciu našiel španielsky zákonodarca v inštitúte talianskeho práva zvanom *intese*.³²

Podľa prevládajúceho názoru sa však nejedná o nový prameň práva. Všetky zmluvy podľa čl. 7 organického zákona o náboženskej slobode musia byť po ich podpise schválené zákonom parlamentu. Väčšina odborníkov sa však zhodne na tom, že parlament nemá právo vyjednaný a podpísaný text zmluvy zmeniť, zmluvu však môže odmietnuť schváliť. Tieto kooperačné zmluvy majú preto z formálneho hľadiska povahu bežného zákona, avšak z materiálneho hľadiska sa jedná o dvojstranné zmluvy. Preto sa uznáva ich hybridná povaha.³³

Kooperačnú zmluvu so štátom však môže uzavrieť len registrované náboženské spoločenstvo, ktoré je v Španielsku etablované, doslova v ňom „zapustilo korene“. Výklad tohto krajne neurčitého pojmu je podľa ustálenej praxe privilegiom vlády.³⁴ V súčasnosti má kooperačné zmluvy uzavreté Španielske kráľovstvo len s tromi etablovanými náboženskými

³² MARTÍNEZ-TORRÓN, Javier. *Religion and Law in Spain*. Alphen aan den Rijn, 2014, s. 145.

³³ Tamže.

³⁴ Tamže, s. 145–146.

spoločenstvami, s ktorými zmluvy uzavrelo v roku 1992, pričom v tomto roku zmluvy schválil parlament. Jedná sa o zmluvy so Zväzom evanjelických náboženských obcí, Zväzom židovských obcí a Islamskou komisiou.³⁵

Letný pohľad do zoznamu práv, ktoré náboženské spoločnosti uzavretím kooperačných zmlúv získali, nás však utvrdzuje v skutočnosti, že sa vlastne jedná o druhý stupeň registrácie, akúsi španielsku obdobu českých zvláštnych práv, ktoré však španielsky zákonodarca prevzal od zákonodarcu talianskeho.³⁶ Za všetky menujme právo pôsobiť pri uzatváraní manželstiev s občianskoprávnymi účinkami, právo poskytovať duchovnú starostlivosť v ozbrojených silách, zdravotníckych zariadeniach a väzniciach či právo vyučovať náboženstvo na verejných školách.³⁷

4 Návrh pre Českú republiku

Nový zákon o slobode náboženskej viery by mal obsahovať dostatočne podrobnú a jasnú úpravu inštitútu zmlúv uzatváraných medzi náboženskými spoločnosťami a štátom. Zmluvy je možné nazývať podľa španielskej právnej úpravy skrátene zmluvami kooperačnými.

Kooperačné zmluvy by mali byť uznané za prameň práva, a to v duchu slovenskej právnej úpravy, avšak s výslovným zakotvením ich charakteru obdobne podľa španielskej právnej úpravy. Zo španielskej právnej úpravy však netreba preberať viac.

Aby kooperačné zmluvy plnili svoj účel, je nutné, aby mali prednosť pred ustanoveniami zákona o slobode náboženskej viery. Podľa mňa nie je vhodné výslovne v zákone uvádzať, že majú prednosť pred zákonom – ich postavenie v hierarchii právnych noriem dovodí teória. Rozhodne však nie je vhodné recipovať zmluvy do českého právneho poriadku transformáciou, teda doslovným prepisom do samostatného zákona, ako sa to často deje v Nemecku na federálnej úrovni. Zmluvy by mali byť samostatným prameňom práva a mali by byť postavené na roveň zákonu.

³⁵ Tamže, s. 146.

³⁶ VENTURA, Marco. *Religion and Law in Italy*. Alphen aan den Rijn, 2013, s. 92–94, 101–104. Talianskym *intese* však podľa môjho názoru nie je nutné venovať zvláštnu pozornosť. Proces ich uzatvárania je ešte viac formalizovaný než konanie o priznaní zvláštnych práv v Českej republike.

³⁷ MARTÍNEZ-TORRÓN, Javier. *Religion and Law in Spain*, s. 147.

Slovenská skúsenosť ukazuje, že je vhodné, aby zmluvy schvaľoval parlament uznesením, nie však zákonom. Parlament by nemal mať právo do textu zmluvy akýmkoľvek spôsobom zasahovať. Štátna moc môže znenie zmluvy ovplyvniť pri vyjednávaní. Rozhodne však nemá právo jednostranne zmluvu meniť po jej podpise, ako by sa mohlo stať pri schvaľovaní zmluvy formou zákona. Parlament by mohol zmluvu nanajvýš odmietnuť schváliť. V prípade neschválenia by mala rovnakú právnu silu ako ktorákoľvek zmluva uzatvorená s náboženskými spoločnosťami podľa súčasného právneho poriadku. Do akej miery bude proces schvaľovania kooperačných zmlúv kopírovať proces schvaľovania zákonov, je otázkou diskusie. Je však každopádne nutné upraviť všetky eventuality, ktoré môžu nastať v dobe od podpisu zmluvy po jej nevyhnutnú publikáciu v Zbierke zákonov.

Nový zákon o slobode náboženskej viery by mal stanoviť, že i konkordát, v ktorého uzavretie dúfame, je kooperačnou zmluvou, avšak má zároveň právnu silu medzinárodnej zmluvy. Prednosť pred zákonom by mal konkordát na základe čl. 10 Ústavy Českej republiky. Kooperačná zmluva uzavretá s nekatolíckym náboženským spoločnosťom by však eo ipso prednosť pred zákonom nemala. Preto je v zákone nutné stanoviť, že zmluva je k zákonu vo vzťahu špeciality. Aplikčná prednosť takejto zmluvy by bola zaručená práve v dôsledku špeciality.

Na prvý pohľad sa snáď niekomu môže zdať, že katolícka cirkev by bola oproti iným náboženským spoločnostiam zvýhodnená, pretože kooperačná zmluva uzavretá vo forme konkordátu by mala v hierarchii právnych noriem vyššie postavenie než nekatolícke kooperačné zmluvy. Toto riešenie je však jednoznačne v prospech nekatolíckych náboženských spoločností. Teória by po uzavretí konkordátu – kooperačnej zmluvy – mohla priznať i nekatolíckym kooperačným zmluvám vyššie postavenie v hierarchii právnych noriem, a to v dôsledku parity náboženských spoločností a zákazu diskriminácie.

Pre úplnosť dodávam, že diskrimináciou nie je len odlišný prístup k dvom rovnakým prípadom, ale i rovnaký prístup k dvom odlišným prípadom. Koniec koncov, české, československé ani predlitavské právo nikdy nedeclarovalo rovnosť náboženských spoločností, pretože zákonodarca si bol

vždy vedomý toho, že historické odlišnosti medzi nimi sám nemôže zotrieť. Štát musí predovšetkým zabezpečiť, aby jeho obyvatelia neboli diskriminovaní na základe príslušnosti k náboženskému spoločenstvu.

Koniec koncov, rozdiel medzi konkordátom a nekatolíckou kooperačnou zmluvou by spočíval len v odlišnej príčine aplikačnej prednosti pred zákonom. I proces udelenia súhlasu s ratifikáciou konkordátu je obdobný navrhovanému procesu schvaľovania kooperačnej zmluvy parlamentom.

Nemecké konfesné právo by mohlo poslúžiť ako inšpirácia pre českého zákonodarcu v tom, že by stanovilo, že zmluvná strana, ktorá sa cíti byť poškodená v dôsledku tvrdeného porušenia (ktorejkoľvek) kooperačnej zmluvy, by sa mohla obrátiť na súd, zrejme správny súd. Bolo by nevyhnutné upraviť v súdnom poriadku správnom nový žalobný typ. Práve otázku vymáhateľnosti kooperačnej zmluvy považujem za najdôležitejšiu. Výklad zmlúv by sa mal riadiť princípmi výkladu medzinárodných zmlúv.³⁸

Zákon by mal v súlade s ustálenou praxou uzatvárania kooperačných zmlúv v Českej republike jasne stanoviť, že za katolícku cirkev v procese vyjednávania jedná Česká biskupská konferencia a že Ekumenická rada cirkví môže byť poverená jednať za členské cirkvi. I slovenský model ukazuje, že účasť Ekumenickej rady cirkví má v procese vyjednávania svoje opodstatnenie – celkový počet uzavretých zmlúv je menší (na rozdiel od nemeckej právnej úpravy, pre ktorú zmluvy s viacerými stranami nie sú typické). Prechodné ustanovenia nového zákona o slobode náboženskej viery by mali obsahovať klauzulu o schválení všetkých štyroch kooperačných zmlúv uzavretých pred účinnosťou nového zákona.

Kooperačné zmluvy by slúžili hlavne na špecifikáciu a upevnenie práv, ktoré by zákon o slobode náboženskej viery demonštratívne vymenoval. Vzhľadom k demonštratívности navrhovaného ustanovenia o právach náboženských spoločenstiev by nebolo nutné stanoviť presný okruh oblastí konfesného práva, do ktorých by kooperačné zmluvy mohli zasahovať.

Ako som už vyššie naznačil, kooperačné zmluvy by mohli celkom nahradiť systém tzv. zvláštnych práv. Ustanovenia o konaní o priznaní zvláštnych práv

³⁸ Pozri čl. 31 a 32 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (publikovaný pod č. 15/1988 Sb.).

by nemali byť do nového zákona o slobode náboženskej viery prevzaté. V prechodných ustanoveniach nového zákona by však bolo nutné uviesť, že náboženským spoločnostiam naďalej náležia už raz priznané zvláštne práva.

Vzhľadom k demonštratívne výpočtu práv náboženských spoločností by bolo predovšetkým otázkou vzájomných vyjednaní, ktoré práva budú v kooperačnej zmluve špecifikované. Keďže by mala prednosť pred zákonom, stačilo by, aby boli v minulosti priznané zvláštne práva náboženských spoločností v kooperačnej zmluve zopakované, a tým by sa priznané zvláštne práva stali vo vzťahu k zmluvnej strane – náboženskému spoločenstvu – obsolentnými. Ak by však náboženské spoločenstvo o kooperačnú zmluvu – nazvime ju základnou – nestálo, naďalej by malo právnu istotu, že priznané zvláštne práva jej naďalej náležia (*iura quesita*).

V takomto systéme kooperačných zmlúv by uzavretý konkordát mal funkciu poistky – štát by nemohol svojím zákonom zrušiť inštitút kooperačných zmlúv bez toho, aby porušil ústavne zaručené paritné postavenie náboženských spoločností. (Konkordát by, pravdaže, pri dodržiavaní pravidiel medzinárodného práva jednostranne zrušiť nemohol.) Uzavretie konkordátu by bolo dovŕšením tvorby nového českého konfesného práva na prirodzenoprávnych základoch a jeho skutočnou korunou.

Literatura

- BUŠEK, Vratislav. Caesar nebo Ježíš. In: BUŠEK, Vratislav (ed.). *Ročenka Univerzity Komenského za studijný rok 1936–37*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1938.
- ČEPLÍKOVÁ, Margita. *Konfesné právo v Slovenskej republike*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2011.
- ČEPLÍKOVÁ, Margita. Prínos zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami pre rozvoj slobody vyznania. In: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (eds.). *Clara pacta – boni amici: Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009.
- HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.

- KROCZEK, Piotr. *The Art of Legislation: The Principles of Lawgiving in the Church*. Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2012.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti: správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. Praha: Leges, 2014.
- MARTÍNEZ-TORRÓN, Javier. *Religion and Law in Spain*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2014.
- NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990–2008)*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010.
- PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. In: *Revue církevního práva*, č. 27–1/2004, Praha: Společnost pro církevní právo, s. 7–21.
- PUZA, Richard, DOE, Norman (eds.). *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*. Leuven–Paris–Dudley, MA: Peeters, 2006.
- ROBBERS, Gerhard. *Religion and Law in Germany*. 2. vydanie. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2013.
- TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností: obecný pohled. In: BENÁK, Jaroslav (ed.). *Církev a stát: Sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 6–9.
- TRETERA, Rajmund Jiří, HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015.
- VENTURA, Marco. *Religion and Law in Italy*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2013.

Kontakt – e-mail

adam.csukas@gmail.com

CÍRKEVNÍ RESTITUCE V PRAXI

Zdeňka Heřmanová

Národní památkový ústav

Abstrakt

Příspěvek se věnuje celkovému zhodnocení průběhu církevních restitucí. Velká část je věnována konkrétní administraci v Národním památkovém ústavu. Autorka se zaměřuje na příklady dobré a špatné praxe a na celkové zhodnocení aplikace zákona o církevních restitucích. Příspěvek rovněž srovnává konkrétní dopady a aplikaci téhož zákona při restitucích majetku, se kterým hospodařili místní spolky, kde je situace odlišná. Příspěvek také dále načrtává možnosti a vize nakládání s restituovaným majetkem do budoucna.

Klíčová slova

majetkové restituce; Národní památkový ústav; církev; oprávněné osoby.

Abstract

The contribution describes general evaluation from legal aspect of the church property restitution in the Czech republic. Most part of article is dedicated to specific administration of church property restitution in National heritage institution. The authors target to examples of good and bad practice and what is more they describe general application of church property restitution law. The article also compares the impact the same law for local entities to state, the situations is different. The authors give options and visions for the future how to use the restituted property.

Key words

Church Property Restitution; National Heritage Institution; Churches; Entitled Persons.

V praxi jsou církevní restituce v České republice z velké části výbušným tématem, neboť většina obyvatel skrze toto téma ventiluje svůj vztah ke katolické církvi, a dost často ani vlastně nemá přehled o tom, že církví je více než jedna.

Můj příspěvek se opírá o data Národního památkového ústavu (NPÚ) jako příspěvkové organizace státu a dále o osobní zkušenosti z diskuzí s dalšími povinnými osobami, a to nestátními.

Co se týká NPÚ – zde je situace v polovině roku 2016 vcelku konsolidovaná a přehledná. NPÚ byl včas připraven personálními kapacitami na přijetí výzev k vydání majetku. Celkem evidoval 50 výzev. Celou administraci upravit vnitřními metodickými pokyny a centralizoval právní ošetření na generální ředitelství v Praze. Metodické pokyny byly průběžně konzultovány se zřizovatelem Ministerstvem kultury ČR.

NPÚ uzavřel dosud 5 dohod o vydání majetku dle zákona:

- Římskokatolická farnost Žďár nad Sázavou – poutní kostel Sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře – týká se 2 výzev k vydání,
- Královská kanonie premonstrátů na Strahově – jedna budova v areálu kláštera v k. ú. Milevsko,
- Českomoravská provincie Hospitálského řádu sv. Jana z Boha-Milosrdných bratří – 5 obrazů a 4 harmonium,
- Arcibiskupství olomoucké - 2 pozemky včetně dvou budov v k. ú. Kroměříž – týká se pouze části jedné výzvy k vydání.
- Římskokatolická farnost Sázava-Černé Budy – část Sázavského kláštera.

NPÚ dále rozhodl o vydání následujících movitých a nemovitých věcí a nyní jedná o jejich obsahu či čeká na jejich podpis:

- Římskokatolická farnost Třeboň - Cyklus 27 lunetových obrazů ze života sv. Augustina,
- Arcibiskupství olomoucké - Zámek a podzámecká zahrada v Kroměříži (vydání Květné zahrady bylo odmítnuto),
- Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích – část Sázavského kláštera.

Ve dvou případech bylo rozhodnuto Státním pozemkovým úřadem (SPÚ) o vydání zemědělských nemovitostí (v ostatních případech SPÚ výzvy odmítl, zamítl nebo je stále řeší):

- Římskokatolická farnost Mariánské Lázně – 9 pozemků v k.ú. Lázně Kynžvart (NPÚ nebude podávat žalobu),

- Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích – 3 pozemky v k.ú. Černé Budy (Sázavský klášter) (NPÚ nebude podávat žalobu, rovněž rozhodl o vydání, pouze jedná o textu dohody o vydání a o budoucí spolupráci).

K dnešnímu dni NPÚ eviduje 4 soudní spory:

- Česká provincie Řádu bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě – Bouzov – nemovitosti + movité věci,
- Česká provincie Řádu bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě – Opava,
- Kanonie premonstrátů Teplá – 1 pozemek v k.ú. Klášter Teplá
- Biskupství litoměřické – kaple sv. Anny v Mnichově Hradišti – jsou zde pochybnosti ohledně právního nástupnictví oprávněné osoby, NPÚ studuje archivní materiály.

Ohledně zemědělských nemovitostí je dále vedeno řízení před SPÚ v těchto věcech:

- Cisterciácké opatství Porta Coeli - 1 pozemek v k.ú. Předklášteří,
- Česká dominikánská provincie - 4 pozemky v k.ú. Týniště,
- Římskokatolická farnost Mariánské Lázně - 2 zbyvajících pozemky v k.ú. Lázně Kynžvart, o kterých SPÚ zatím nerozhodl, neboť je třeba připravit GP.

Celkem 7 výzev NPÚ předal jiné povinné osobě k vyřízení (jednalo se vždy o movité věci a výzvy byly předány Uměleckoprůmyslovému muzeu, nebo Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových).

NPÚ doposud nezaslal oprávněné osobě finální vyjádření: Arcibiskupství olomoucké – 1 pozemek v k. ú. Javorník město – výzva byla NPÚ postoupena teprve v roce 2015.

Ostatní výzvy NPÚ odmítl, případně vyzval oprávněnou osobu k doplnění s tím, že bez doplnění není možné požadované věci vydat.

Celkově lze konstatovat, že NPÚ byl připraven a s drobnými výkladovými problémy zákona (např. definice funkčního celku) si praxe dokázala poradit. V této oblasti se vyjednávání se státem a katolickou církví dařilo ke konstruktivnímu výsledku.

O něco obtížnější je vyjednávání v praxi s místními spolky (např. Moravský rybářský svaz, místní myslivecká sdružení) a převážně katolickou církví,

kde zatím panuje spíše oboustranná nedůvěra. Lze předpokládat, že vzhledem k těsnému spojení církve s místními obyvateli se bude tento vztah do budoucna měnit.

Očekávání některých představitelů místních samospráv, že katolická církev bude postupovat jednotně a vysílat proškolené zaměstnance na nově převzaté majetky nebylo naplněno.

V ostatních církvích panuje různá situace a nelze je takřka souhrnně hodnotit, např. pravoslavnou církev uvrhly restituce do kolapsu, jinde nepředstavují tak zásadní příjem, aby došlo k nějakým výraznějším excesům.

Velkou otázkou však stále zůstává, jak přechod těchto majetků bude využit pro službu veřejnosti.

Mgr. Zdeňka Heřmanová (s poděkováním za spolupráci právnímu oddělení generálního ředitelství NPÚ: Mgr. Markétě Janoščíkové)

Kontakt – e-mail

z.bermanova@email.cz; janoscikova@npu.cz

NALÉHAVOST ZMĚN PRÁVNÍ ÚPRAVY POSTAVENÍ CÍRKEVNÍCH ŠKOL

Záboj Horák

Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Česká republika

Abstrakt

Autor navrhuje zrušení zákona č. 3/2002 Sb. a jeho nahrazení novým. Nový zákon o svobodě náboženské víry má rozšířit právo na zřizování církevních škol na všechna registrovaná náboženská společenství a sjednotit právní úpravu postavení církevních škol. Má umožnit, aby se církevní školy staly právními osobami odvozenými od náboženských společenství a byly evidovány v téže rejstříku jako ostatní subjekty odvozené od náboženských společenství, jako jsou např. farnosti, diecéze, sbory, řeholní řády, charity a diakonie. Dále autor navrhuje provést příslušné změny ve školském zákoně.

Klíčová slova

náboženská společenství; církevní školy; čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod; právnické osoby odvozené od náboženských společenství.

Abstract

The author proposes the abrogation of the Act No. 3/2002 Sb. and its replacement by a new one. New Act on Freedom of Religious Belief has to extend the right to establish church schools to all registered religious communities and to unify legal status of church schools. It has to enable the church schools to become legal persons derived from those communities and to be registered in the same register containing other subjects derived from religious communities, such as parishes, dioceses, congregations, religious orders, charities and diaconias. The author proposes to make the appropriate changes to the Education Act, too.

Key words

Religious Communities; Church Schools; Art. 15 and 16 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms; Legal Persons Derived from Religious Communities.

Ve svém příspěvku navrhuje změnu některých zásad pro postavení církevních škol. Tyto školy budeme de lege ferenda nazývat školami náboženských společenství. Náboženskými společenstvími označujeme vrcholnou formu organizace příslušníků jednoho náboženského vyznání, tedy církve a náboženské společnosti.¹ Ve svém příspěvku navazujeme na přednášku prof. Jiřího Rajmunda Tretery Návrh zásad pro nový zákon o svobodě náboženského vyznání a rozpracováváme zásady v ní vytyčené. Prof. Tretera přednesl svou přednášku dne 15. září 2016 na 22. ročníku konference Církve a stát věnované tématu Potřebujeme nový zákon o církvích?, která se uskutečnila na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

1 Školy náboženských společenství

Pokud se podíváme na novodobou historii škol náboženských společenství od roku 1990, je třeba uvést, že tyto školy byly náboženskými společenstvími resp. jejich členy zcela nově vybudovány. Nedošlo k restituci škol náboženským společenstvím odňatých v letech 1948–1950.²

Tyto školy tvoří zvláštní kategorii vedle škol veřejných zřizovatelů, tj. státu, krajů, obcí, svazků obcí a vedle soukromých škol. Školy náboženských společenství jsou zřizovány na všech stupních: od škol mateřských, přes střední, včetně gymnázií, konzervatoře a vyšší odborné školy. V současnosti působí v České republice 149 takových škol.³

Již podle letného pohledu na názvy škol a jména jejich zřizovatelů je zřejmé, že přibližně 70 % škol náboženských společenství zřídily složky katolické církve, na druhém místě je Českobratrská církev evangelická, následují ostatní protestantské církve a Církve československá husitská. Federace židovských obcí v České republice zřídila tři školy.

Kromě toho je asi dvacet samostatných školských zařízení zřizovaných náboženskými společenstvími, jako jsou školská výchovná a ubytovací zařízení a střediska volného času pro děti a mládež. Pokud budeme nadále

¹ TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Konfesi právo*. Praha: Leges, 2015, s. 24.

² HORÁK, Z. *Církve a české školství, Právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 53–81.

³ Srov. statistickou ročenku školství, publikovanou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Tab. A1. 1. 4: Souhrn ČR – školy, třídy/fakulty, děti/žáci/studenti – podle úrovně vzdělávání a zřizovatele, údaje za školní rok 2015/2016: <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>> (13. 11. 2016).

popisovat školy náboženských společenství, budeme mít na mysli také školská zařízení.⁴

2 Rozšíření práva zřizovat školy náboženských společenství na všechna registrovaná společenství

Podle platného zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání, § 7 odst. 1 písm. d), je právo zřizovat církevní školy vyhrazeno jen těm náboženským společenstvím, které mají příslušné „zvláštní právo“.

V současné době je to jen deset z třiceti osmi registrovaných náboženských společenství. Jsou to ta náboženská společenství, která do data účinnosti zákona, tj. k 7. lednu 2002, školy zřídila. Počet náboženských společenství s tímto právem se od té doby nezměnil.

Dodejme, že se oproti předcházejícímu zákonu o svobodě náboženské víry č. 308/1991 Sb. jedná o omezení práv členů náboženských společenství, resp. těchto společenství, zřizovat školy. Podle tohoto dřívějšího zákona mělo toto právo všech devatenáct náboženských společenství uvedených v příloze k zákonu. V následujících letech se jejich počet rozšířil o dvě a v roce 1995 dosáhl počtu jednadvaceti náboženských společenství.

Domníváme se, že současný stav nezaručuje dostatečným způsobem právo členů náboženských společenství na vzdělání. Právo zřizovat školy náboženských společenství by mělo proto být rozšířeno na všechna náboženská společenství.

Připomeňme na tomto místě příslušná ustanovení Listiny základních práv a svobod. Článek 15 odst. 1 Listiny zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Čl. 16 odst. 1 stanoví: „Každý má právo svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“ Vyučování, a tedy rovněž oblast náboženského školství, je v tomto ustanovení uvedeno jako ústavně zakotvený projev náboženství nebo víry.

Článek 16 odst. 2 Listiny uvádí: „Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují

⁴ Srov. internetové stránky Sekce církevního školství České biskupské konference: <<http://www.cirkev.cz/skolstvi/skoly>> (12. 10. 2016).

řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“ Školy náboženských společenství jsou církevními institucemi, a jako takové podléhají tomuto režimu ústavní ochrany.

Nálezy Ústavního soudu potvrzují ústavní ochranu náboženských společenství, včetně právnických osob od nich odvozených v oblasti vzdělání.

Nález Ústavního soudu z 27. listopadu 2002, publikovaný pod č. 4/2003 Sb., uvádí: „úkol těchto subjektů v žádném případě nelze redukovat na pouhé vyznávání určité náboženské víry [...], nýbrž jejich činnost ve společnosti je podstatně širší a spočívá též ve vyzářování náboženských hodnot navenek, a to prostřednictvím nejen religiozní činnosti, ale taky např. činnosti charitativní, humanitární a obecně vzdělávací.“

Podobný názor vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 18. června 2003, sp. zn. I. ÚS 146/03: „aktivity církví a náboženských společností – a tedy i jimi zřizovaných církevních právnických osob – se nemohou redukovat toliko na oblasti náboženské víry; mezi ně patří i aktivity orientované navenek, typicky např. činnosti humanitární, charitativní, vzdělávací apod.“

Nález Ústavního soudu ze dne 1. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07 opakuje: „Ústavní soud již ve své judikatuře potvrdil, že aktivity církví nelze omezovat toliko na výkon kultu, nýbrž že ústavní ochrany (čl. 15 odst. 1, čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny) požívají i jejich tradiční aktivity obecně prospěšné, vzdělávací, zdravotnické, sociální, charitativní apod.“

Dodejme, že nespatřujeme důvod pro omezení tohoto práva, který stanoví článek 16 odst. 4 Listiny. Nenastal zde případ, kdy výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod jiných.

Z těchto důvodů navrhuje rozšíření práva zřizovat školy náboženských společenství na všechna registrovaná společenství.

3 Sjednocení právní úpravy postavení církevních škol

Naše další zásadní výtka směřuje proti pojetí současného zákona č. 3/2002 Sb. v oblasti evidence církevních škol.

Zcela nevyhovující je současný právní stav, nastolený podle našeho názoru protiústavní novelou zákona č. 3/2002 Sb., publikovanou pod č. 495/2005 Sb. Tato novela byla schválena 22. listopadu 2005, po jejím předchozím zamítnutí Senátem, kvalifikovanou většinou tvořenou poslanci, kteří byli členy ČSSD a KSČM.⁵

V důsledku zákona č. 3/2002 Sb. nejsou školy náboženských společenství evidovány v rejstříku právnických osob odvozených od těchto společenství. Tento rejstřík eviduje jen složky náboženských společenství, jako jsou diecéze, farnosti, řeholní řády a kongregace, farní sbory, a dále charity a diakonie. A to navzdory výše uvedeným nálezům Ústavního soudu.

Současný náboženskou svobodu v oblasti školství omezující stav byl nastolen školským zákonem č. 561/2004 Sb., který provedl, můžeme tak směle říci, opětovné znárodnění škol náboženských společenství. Na konci roku 2005 a na počátku roku 2006 byla náboženská společenství pod nátlakem a za nevýhodných podmínek donucena pro své školy přijmout některou právní formu dle světského práva.⁶ Většina z nich přijala formu školské právnické osoby.

Tento stav způsobuje nepřijatelné omezení základního lidského práva na náboženskou svobodu členů náboženských společenství. Kromě toho je jím omezováno právo náboženských společenství na autonomii, tedy na nezávislost na státních orgánech.

4 Závěr

Z výše uvedených důvodů navrhuje změnu školského zákona. Nové ustanovení by mělo obsahovat tyto zásady: náboženská společenství zřizují církevní školy a školská zařízení jako právnické osoby dle svých vlastních právních předpisů. Evidují je v rejstříku právnických osob odvozených od náboženských společenství.

Za nutné považujeme rovněž zrušení zákona č. 3/2002 Sb. a jeho nahrazení novým zákonem o svobodě náboženské víry. Vycházíme jak z vlastních úvah týkajících se naléhavosti změn právní úpravy postavení církevních

⁵ Srov. <<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=40617>> (12. 10. 2016).

⁶ Autor tohoto příspěvku tyto diskuse sledoval a hovořil o nich s představiteli církevní školské správy a s řediteli škol náboženských společenství.

škol, tak z příspěvků ostatních řečníků na 22. ročníku konference Církev a stát v Brně, kritizujících řadu dalších vážných nedostatků zákona č. 3/2002 Sb. Zákon č. 3/2002 Sb. byl poslanci schválen v podobě, která omezovala náboženskou svobodu na pouhý výkon kultu, vylučující zakládání církevních škol a školských zařízení jakožto součástí náboženských společenství. Jeho současná podoba neumožňuje smysluplnou novelizaci. Nový zákon o svobodě náboženské víry by měl mít zcela novou koncepci, která od počátku zohlední postavení církevních škol jako integrálních součástí náboženských společenství.

Literatura

- HORÁK, Z. *Církev a české školství, Právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, 264 s.
- JÄGER, P. Komentář k článku 16 Listiny základních práv a svobod. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod, Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 394–421.
- KŘÍŽ, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011, 384 s.
- TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, 416 s.

Kontakt – e-mail

borakz@prf.cuni.cz

OTÁZKA PRÁVNÍHO ZAKOTVENÍ KAPLANSTVÍ V OBLASTI ZDRAVOTNICTVÍ

Damián Němec

Cyrilometodějská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Abstrakt

Na základě jasnější specifikace samotného pojetí kaplanství v oblasti zdravotnictví a analýzy jeho současné podoby i právního zakotvení v České republice přináší článek jak vymezení otevřených a dosud právně neřešených otázek spojených s tímto kaplanstvím, tak návrhy na koncepční podobu nové právní úpravy, zejména ve zdravotnickém právu.

Klíčová slova

Zdravotnictví; lidská práva; duchovní péče; kaplanství; pastorage; církve a náboženské společnosti; zdravotnické právo; návrhy *de lege ferenda*.

Abstract

On the basis of a clearer specification of the concept of health chaplaincy and of analysis of its current form and legal status, the article offers both the description of open and yet in the Czech Republic legally unresolved issues associated with this chaplaincy and proposals for conceptual regulation of new legislation, particularly in the healthcare law.

Key words

Healthcare; Human Rights; Spiritual Care; Chaplaincy; Pastoral Care; Churches and Religious Societies; Healthcare Law; Proposals *de lege ferenda*.

Úvod

Součástí demokratizace společenského života v České republice od r. 1990 je zajištění potřebné péče v oblasti duchovní osobám, jejichž přístup k běžné pastorači je silně ztížen, což se týká především armády a vězeňství, ale také zdravotnictví. V souladu se zaměřením letošního 22. ročníku konference Církve a stát na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kladoucí

základní otázku „Potřebujeme nový zákon o církvích (?)“ se věnuje tento příspěvek poslední jmenované oblasti, a to z hlediska dosavadního faktického i právního zakotvení této péče a rovněž z pohledu na jeho budoucí řešení.

První kapitola je zaměřena na věcné vymezení základních skutečností: různých modalit působení duchovních ve zdravotnictví, způsobů pojetí a označování stálé péče duchovních u poskytovatelů zdravotních služeb a nakonec vymezení osob, které tuto službu poskytují stabilním způsobem.

Druhá a třetí kapitola jsou zaměřeny na popis aktuální situace. Druhá kapitola podává stručnou analýzu současného právního zakotvení této péče v České republice, třetí pak popisuje jejího faktického řešení z pohledu poskytovatele zdravotních služeb i z pohledu církví a náboženských společností.

Čtvrtá a pátá kapitola jsou zaměřeny na budoucnost. Čtvrtá kapitola jako most mezi současností a budoucností pojmenovává jednotlivé otevřené, dosud nevyřešené otázky, pátá kapitola pak přináší koncepční návrhy *de lege ferenda*.

1 Věcné vymezení kaplanství ve zdravotnictví

1.1 Modality působení duchovních v oblasti zdravotnictví

Působení duchovních v zařízeních poskytovatelů zdravotních služeb má nepřerušenu tradici, byť v různých formách. Dokonce i v situaci nesvobody v důsledku omezení daných komunistickým režimem v Československu byla tato péče nadále poskytována osobám v těchto zařízeních, především nemocnicích, byť obvykle pouze v rámci návštěvních hodin (které bývaly zpravidla pouze dvakrát týdně). Pro nás je však důležité popsání situace, jak se vyvinula po r. 1990.

Po právní i organizační stránce je nejsnazší okazionální docházení duchovních jednotlivých církví a náboženských společností (dále jen „CNS“) za svými věřícími, nejčastěji na požádání ze strany pacienta či jeho blízkých (tzv. na zavolání), ale – spíše výjimečně – i z vlastní iniciativy.

Druhou, střední možností je stabilnější péče poskytovaná duchovními CNS, což nastává hlavně v případě zařízení s delší dobou pobytu (typicky

v případech léčení dlouhodobě nemocných a odborných léčebných ústavů). Zde převládá poskytování duchovní péče z vlastní iniciativy duchovních, méně z iniciativy poskytovatele zdravotních služeb.

Nejvíce žádoucí se však zřetelně jeví stálá stacionární péče, která bývá nabízena povětšinou z vlastní iniciativy CNS, ale stále více žádána také z iniciativy poskytovatele zdravotních služeb, především v případech nemocnic, které chtějí dosáhnout příslušného mezinárodního uznání.¹ Ve standardech pro toto uznání jsou obsaženy též požadavky ohledně zabezpečení péče o duchovní potřeby:

„Práva pacientů a jejich blízkých:

Nemocnice má vytvořený postup, v rámci kterého uspokojí požadavky pacientů a jejich blízkých na poskytnutí duchovních služeb či podobné požadavky vyplývající z pacientových duchovních potřeb a náboženského přesvědčení.“²

1.2 Pojetí stálé péče a terminologie pro její označení

Východiskem pro realizaci stálé stacionární péče je holistický přístup k pacientům – jednoznačně totiž nestačí dbát pouze o odbornou medicínskou péči a její technické zabezpečení, ale je také třeba řešit mnohé důležité životní otázky vyvolané nemocí. To nutně vede k vytváření multidisciplinárních týmů z osob profesí lékařských i nelékařských, zdravotnických i nezdravotnických. V jejich rámci má své poslání také duchovní (pastorační pracovník), a to v oblasti lidských a duchovních otázek: existenciální otázky, mravní otázky i ryze náboženské otázky. Uvedené pořadí je přitom zcela záměrné. Praxe i odborné výzkumy ukazují, že nejvíce vystupuje obecně lidská potřeba blízkosti a sdílení spojená s hledáním smyslu nemoci a utrpení, na ni navazují otázky etické a společenské (zvláště oblast rodinných vztahů) a teprve poté přicházejí otázky ryze náboženské.

Není přitom snadné najít českých výraz vhodně charakterizující tuto službu. Anglický výraz *health care chaplaincy* je věcně dosti široký a nepodává bližší

¹ Joint Commission on Accreditation of Healthcare Organizations. *Joint Commission International Accreditation Standards for Hospitals*. 2nd ed. Chicago: JACHO, 2003. ISBN 0-86688-779-2.

² Citace je převzata z webu Asociace nemocničních kaplanů. In: *Právní rámeček* [online]. Bez data aktualizace [vid. 29. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.nemocnicnikaplan.cz/clanek/13-Pravni-ramec/index.htm>

vymezení, v čem toto kaplanství spočívá. V češtině se objevují tři pojmenování této služby: spirituální péče, duchovní služba a klinická pastorační péče. Výraz *spirituální péče* je však až nadměrně široký a zahrnuje v sobě celou škálu všech možných (i nemožných) spirituálních přístupů, jak pramenících z jednotlivých náboženských tradic, tak i z nových, převážně eklektických náboženských proudů (např. New Age a novopohanství). Výraz *duchovní služba*, ustálený především v evangelickém prostředí, více odpovídá specificky křesťanskému diakonickému akcentu, málo však zdůrazňuje integrální zapojení této služby do holistické péče. Mezinárodně dosáhl největšího rozšíření výraz *clinical pastoral care* (Klinische Seelsorge, pastorela sanitaria, pastorela de la santé, consejería pastoral, klinická pastorálna starostlivosť), jemuž v češtině nejvíce odpovídá termín *klinická pastorační péče*, který zároveň vystihuje jak začlenění tohoto konání do prostředí klinické zdravotnické služby, tak jeho pastorační obsah (spojený s nezbytným církevním zakotvením) i charakter péče (základní termín používaný ve zdravotnickém prostředí). Proto v dalším textu budu přednostně používat výraz „klinická pastorační péče“.³

1.3 Označení osoby konající klinickou pastorační péči – nemocniční kaplan

Méně rozrůzněné je označení osob, podílejících se na poskytování klinické pastorační péče. V ekumenickém prostředí se ustálila dvojice výrazů *nemocniční kaplan – dobrovolník*, z nichž první označuje osoby poskytující tuto péči soustavně a zpravidla profesionálně (byť ne nutně na plný úvazek), zatímco druhý označuje osoby podílející se na této péči ve svém volném čase.

V angličtině bývá nemocniční kaplan označován výrazem *healthcare chaplain*. Je třeba přiznat, že české označení „nemocniční kaplan“ je oproti anglickému ekvivalentu významově užší a že slovně odkazuje pouze na službu v nemocnicích, zatímco anglický termín více odpovídá tomu, že tyto osoby pracují v daleko širším kontextu různých zdravotnických zařízení, resp. též v zařízeních sociálních služeb, kde je výrazně přítomen prvek zdravotní péče.

³ Srov. NĚMEC, Damián. Právní zakotvení pastorační péče v necírkevních zdravotnických zařízeních v České republice a jeho připravovaná úprava. *Revue církevního práva*. ročník 18, jaro 2015, č. 60 – 1/15, s. 54–56.

Zároveň je skutečností, že službu nemocničního kaplana poskytují nejen duchovní jednotlivých církví, ale i pověřeni laičtí pracovníci – a v obou případech (u duchovních v návaznosti na konfesní tradici) to mohou být jak muži, tak ženy (ba co víc: většinou jsou to ženy, neboť ty v empatii obecně předstihují muže).

Užívání výrazu „nemocniční kaplan“ naráží na právní obtíže v případě katolické církve, protože její základní zákoník Kodex kanonického práva z roku 1983 vyhradzuje v kán. 564 výraz „kaplan“ pro kněze či biskupy, jimž je natrvalo (alespoň zčásti) svěřena pastorační péče o některé společenství nebo některou skupinu katolíků (kategoriální pastorece), čímž jsou z rozsahu tohoto pojmu vyloučení jak jáhni, tak i laici, a tím všechny ženy. V rámci ekumenických vztahů katolická církev přistoupila na širší užívání tohoto výrazu, naznačené v předchozím odstavci. V tomto širším významu budu tento termín nadále užívat.⁴

V návaznosti na pastorační poslání nemocničního kaplana je pochopitelné, že se nutně jedná o osobu vyslanou konkrétní CNS po dohodě se zdravotnickým zařízením, přičemž kaplan musí nutně působit v ekumenickém duchu, a to nemisijně (nesmí být „lovcem dušiček“ ani obecně, natož pro svou CNS).⁵

Lze tedy konstatovat, že nemocniční kaplan je stálým pracovníkem ve zdravotnickém zařízení, a to jako nelékařská profese, ba navíc nikoli jako zdravotník, ale jako specializovaný pracovník v oblasti zdravotnictví.

Zkušenosti z praxe ukazují, že poslání nemocničního kaplana je daleko širší, než by se zprvu očekávalo. Jeho péče není totiž určena pouze pro pacienty (klienty), ale z velké části pro jejich blízké (zvl. v případě umírání a smrti), ba v souvislosti se zakotvením konkrétního kaplana v zdravotnickém zařízení stále více pro personál, a to zdravotnický i nezdravotnický – tento poslední aspekt má nesmírný dopad a rostoucí význam.

⁴ Tamtéž, s. 56.

⁵ *Doboda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice* podepsaná dne 20. listopadu 2006.

2 Aktuální právní zakotvení klinické pastorační péče v ČR

2.1 Mezinárodní smlouvy

Oblasti nemocničního kaplanství se nepřímo týkají mezinárodní lidsko-právní úmluvy. Česká republika dosud neuzavřela smlouvu hovořící specificky o službě nemocničních kaplanů, ačkoli jednu z nich r. 2002 podepsala, konkrétně Smlouvu mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, v níž se oblasti nemocničního kaplanství týká čl. 14:

- (1) *Katolická církev má právo zřizovat a provozovat zdravotnická zařízení za podmínek stanovených právním řádem České republiky.*
- (2) *Katolická církev má právo vykonávat ve zdravotnických zařízeních duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají.*
- (3) *Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby ve zdravotnických zařízeních mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zdravotnickým zařízením.*

Tato smlouva však nebyla (a v této podobě nebude) ratifikována, a proto se nestala součástí právního řádu ČR.

2.2 Vnitrostátní dohody

Způsob spolupráce státu a CNS je v ČR v několika oblastech upraven trojstrannými dohodami, kde „církevními“ stranami jsou Česká biskupská konference, zastupující katolickou církev (dále jen „ČBK“), a Ekumenická rada církví v České republice, zastupující své členské církve, převážně evangelické (dále jen „ERC“). Tento typ smlouvy dosud není v ČR uzavřen.

Nezbytným předpokladem pro uzavření trojstranné dohody je dosažení mezi-církevního konsensu. Pro oblast klinické pastorační péče je vyjádřením tohoto konsensu *Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví* mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice z 20. 11. 2006, specifikující vymezení nemocničních kaplanů a dobrovolníků i jejich poslání, způsob jejich vyslání, kvalifikační předpoklady pro vyslání a etický kodex.⁶ Praxe ukázala potřebu mnohá ujednání aktualizovat, což realizoval *Dodatek č. 1* z 12. 12. 2011 (účinný od 1. 1. 2012), modifikující způsob vyslání kaplanů a dobrovolníků i vstupní kvalifikační předpoklady (obojí fakticky *ex integro*),

⁶ Viz předchozí poznámku.

nadto upřesnil rozsah platnosti dohody přesnější specifikací smluvních subjektů a orgánů za ně jednajících ze strany ekumenické rady církví.

Tato dohoda však není součástí českého právního řádu.

2.3 Ústavněprávní základ

Právo na klinickou pastorační péči implicitně obsahuje Listina základních práv a svobod v čl. 16:

(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

V klinické pastorační péči (podobně jako v případě obdobné péče v armádě a vězeňství) jde tedy o realizaci práva na výkon náboženské svobody.

2.4 Zakotvení v běžných zákonech

V původním, ještě federálním, zákoně o církvích č. 308/1991 Sb. (dosud platném ve Slovenské republice) byla obsažena explicitní zmínka o kaplanství v oblasti zdravotních a sociálních služeb v § 6 odst. 1:

*(1) Církev a náboženské společnosti mohou ke plnění svého poslání zejména: [...]
k) zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení a zařízení sociálních služeb a účastnit se na poskytování těchto služeb i ve státních zařízeních v souladu s obecně závaznými právními předpisy; [...]*

Současně platný český zákon o církvích č. 3/2002 Sb. neobsahuje explicitní zmínku o působení CNS v oblasti zdravotnictví, což však neznamená neoprávněnost takových aktivit. Na druhé straně je významné, že tuto oblast působení CNS nezahrnuje do tzv. zvláštních práv CNS specifikovaných v § 7, čímž tato možnost působení zůstává široce otevřena.

Specificky je tato oblast zakotvena v zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, v § 28 s nadpisem Práva pacienta v odst. 3:

*(3) Pacient má při poskytování zdravotních služeb dále právo [...]
j) přijímat ve zdravotnickém zařízení lůžkové nebo jednodenní péče duchovní péči a duchovní podporu od duchovních církví a náboženských společností*

registrovaných v České republice nebo od osob pověřených výkonem duchovenské činnosti (dále jen „duchovní“) v souladu s vnitřním řádem a způsobem, který neporušuje práva ostatních pacientů, a s ohledem na svůj zdravotní stav, nestanoví-li jiný právní předpis jinak; návštěvu duchovního nelze pacientovi odeprít v případech ohrožení jeho života nebo vážného poškození zdraví, nestanoví-li jiný právní předpis jinak, [...]

Tento zákon však neobsahuje explicitní vymezení postavení nemocničních kaplanů, lze na ně vztáhnout obecné ustanovení § 2 specifikujícího zdravotní služby:

(2) Zdravotními službami se rozumí

a) poskytování zdravotní péče podle tohoto zákona zdravotnickými pracovníky, a dále činnosti vykonávané jinými odbornými pracovníky, jsou-li tyto činnosti vykonávány v přímé souvislosti s poskytováním zdravotní péče, [...]

Takto lze chápat nemocniční kaplany jako jiné odborné pracovníky ve zdravotnictví (tedy jako nezdravotnickou profesi). Bližší vymezení nemocničních kaplanů však chybí jak v zákonu č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, tak ve vyhlášce ministerstva zdravotnictví č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků.

Další obecné právní zakotvení lze nalézt v nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, kde je v příloze č. 1 uvedena pozice *Kaplan* pod nadpisem *Díl 1.05 Společně specializované práce* se zařazením do 11.–13. platové třídy dle tohoto popisu:

1. 05. 04 KAPLAN

11. platová třída

1. Poskytování duchovní služby ve vězeňských, zdravotních, sociálních a jiných zařízeních včetně zajišťování styku s jednotlivými církvemi.

12. platová třída

1. Metodická a koordinační činnost v oblasti duchovní služby ve vězeňských, zdravotních, sociálních a jiných zařízeních. Koordinace regionální problematiky duchovní služby v návaznosti na související odvětví.

13. platová třída

1. Tvorba zásadních koncepcí duchovní služby a její řízení ve vězeňských, zdravotních, sociálních a jiných zařízeních. Systémová koordinace duchovní služby s přesahem do souvisejících sociálněspolečenských oblastí. Synchronizace duchovních aktivit na mezinárodní úrovni s účastí na systémovém řešení evropské multikulturní problematiky.

Na druhé straně však chybí charakteristika profese kaplan v národní soustavě kvalifikací.

Lze tedy konstatovat, že české právo vytváří základní předpoklady pro realizace služby nemocničních kaplanů, ale neobsahuje dostatečně regulaci jejich postavení a neřeší jejich kvalifikaci.

3 Realizace klinické pastorační péče u jednotlivých poskytovatelů

3.1 Realizace z pohledu poskytovatelů zdravotních služeb

Zcela zřetelně není vhodné zůstat na vratké základně neformálních (ústních) dohod mezi jednotlivým zdravotnickým zařízením a církví či náboženskou společností, je nutno potřebná pravidla stanovit na místě samém.

Protože vysílání nemocničních kaplanů je – alespoň teoreticky – právem každé registrované CNS, je třeba počítat s působením více kaplanů z různých CNS, alespoň v případě středních a velkých nemocnic. Zde se jeví potřebné vytvořit interní normy jednotlivých zařízení, které tak mohou vést k velmi konkrétnímu uzpůsobení služby kaplanů jednotně pro všechny zúčastněné CNS, na druhé straně však musí zakotvit i zásadní principy poskytování klinické pastorační péče u poskytovatele, v lepším případě také zásady pro postavení kaplanů. Jako příklad si dovolím použít předpis Fakultní nemocnice Olomouc. *Metodický pokyn č. MP-L004-02 Zajištění klinické pastorační péče ve FNOL, 2011*⁷ platný v této nemocnici, jehož znění bylo vypracováno v úzké spolupráci s nemocničními kaplany působícími v nemocnici a jejich církevními nadřízenými.

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi ČBK a ERC z roku 2006 považuje za nutné uzavírání smluv či dohod mezi jednotlivými poskytovateli a jednotlivými vysílajícími CNS, v nichž je specifikováno poskytování klinické pastorační péče s potřebnými detaily v oblasti organizační, a především personální a finanční.

Při respektování náboženské plurality však nutně vyvstává praktická otázka počtu kaplanů z jednotlivých CNS především s ohledem na religiózní situace v konkrétním území. Nabízí se tu paralela se stanovením kvót pro jednotlivé

⁷ Tento metodický pokyn není veřejně přístupný.

CNS, jak je tomu v Armádě ČR, ačkoli by to jistě nebylo možno uplatnit tak striktně a direktivně. Při neřešení této otázky vyvstává reálná hrozba nedostatečného zajištění klinické pastorační péče především pro nejpočetnější CNS, především v případě přístupu poskytovatele: jednoho kaplana už mám, víc není potřeba.

Nevyhnutelným důsledkem takto individualizovaných regulací je však aplikace dosti rozrůzněných řešení pro zakotvení klinické pastorační péče v jednotlivých zařízeních v témže místě či regionu, a to i v obecných principiálních otázkách. Výrazné – a prakticky velmi významné – jsou rozdíly v otázkách personálních, především v postavení nemocničních kaplanů vůči zdravotnickému zařízení: většinou je jejich mzda plně hrazena vysílající CNS, což vede k nejistotě postavení nemocničního kaplana v zařízení, zvláště v ohledu přístupu ke zdravotnické dokumentaci; nebo je kaplan zaměstnán zařízením na zlomkový úvazek (např. úvazek ve výši 0,05) či dohodu mimo pracovní poměr, což mu dává jasnější postavení mezi nemocničním personálem. Pouze výjimečně je kaplan plně zaměstnán samotným poskytovatelem.

3.2 Realizace z pohledu církvi a náboženských společností

Pro vyslání nemocničního kaplana musí vysílající CNS nejprve realizovat výběr vhodných osob; zkušenost ukazuje, že to jsou většinou laici, převážně ženy. Ve shodě s kvalifikačními předpoklady stanovenými ve výše zmíněné dohodě mezi ČBK a ERC, resp. v jejím dodatku č. 1, je třeba, aby to byly osoby, které již mají pastorační zkušenosti – klinická pastorační péče je specializovanou pastorační, kladoucí vysoké nároky na nemocniční kaplany.

Není proto divu, že zmíněná dohoda vyžaduje a specifikuje potřebnou vstupní kvalifikaci nemocničních kaplanů i dobrovolníků v klinické pastorační péči. Vstupní vzdělání kaplanů zajišťují jednak odborné asociace obou smluvních stran, tj. Asociace nemocničních kaplanů působící na platformě ERC a Katolická asociace nemocničních kaplanů mající postavení účelového zařízení CNS, jejím zřizovatelem je ČBK, jednak ve spolupráci s asociacemi teologické fakulty.⁸ Kurzy pro dobrovolníky se dosud konaly

⁸ Dosud se konaly kurzy celoživotního vzdělávání na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, od října 2016 probíhá obdobný kurz také na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

na církevní půdě r. 2016 v arcidiecézi olomoucké církve římskokatolické, přičemž lektoři byli převážně sami nemocniční kaplani.

Ve smyslu zmíněné dohody je pak potřebné zorganizovat vyslání nemocničních kaplanů v ekumenické spolupráci, což se mnohdy koná jako slavnostnější úkon v časovém odstupu po již realizovaném vyslání kaplana; ekumenické vyslání totiž je v dohodě doporučeno, není nutnou podmínkou.

S narůstajícím počtem kaplanů se ukazuje nezbytná vnitrocírkevní koordinace jejich služby – v případě církve římskokatolické na úrovni jednotlivých diecézí cestou pravidelných setkání, která vhodně slouží pro nezbytné další vzdělávání pověřených osob a pro supervizi jejich služby.

Protože CNS obvykle samy platí službu nemocničních kaplanů, vstupují s nimi do pracovněprávního vztahu. Zkušenost tu ukazuje, že je třeba v rámci úvazku ponechat potřebný prostor na odbornou i duchovní přípravu kaplanů a že zpravidla je vhodnější, aby tato služba byla realizována na částečný úvazek, protože jinak hrozí rychlý nástup syndromu vyhoření.

4 Otevřené otázky

Jak vyplývá z předchozích kapitol, realizace klinické pastorační péče u poskytovatelů zdravotních služeb je spojena s některými důležitými otázkami, které nejsou dosud buď dostatečně, nebo vůbec řešeny. Jsou to zejména:

- **Otázka zaměstnavatele:** má jím být poskytovatel zdravotních služeb, CNS, nebo oba dva subjekty v kooperaci? Nikdy se tu nebude možné vyhnout faktické dvojí podřízenosti, známé např. i v případě vojenských a vězeňských kaplanů,⁹ která je věcně potřebná – kaplan musí být „doma“ jak u poskytovatele zdravotních služeb, tak ve své CNS.

⁹ V případě vojenských kaplanů je to řečeno explicitně v *Dohodě o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí* z 3. 6. 1998: „8. U vojenského duchovního není dotčena církevní podřízenost v rámci struktury jeho církve.“; v případě vězeňských kaplanů implicitně v *Dohodě o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí* z 21. 11. 2013, čl. 4: „5) Funkci kaplana vykonává ve věznicí a ústavu pověřená osoba, podle zákona způsobilá k výkonu duchovní činnosti: [...] b) do pracovního poměru kaplana lze přijmout duchovního z církvi a náboženských společností účastných na této dohodě, kterému jeho církve či náboženská společnost vydala pověření, jež je kvalifikačním předpokladem pro službu kaplana, [...] e) odebrání pověření registrované církve nebo náboženské společnosti je vnímáno jako ztráta kvalifikačního předpokladu pro výkon duchovní služby a má za následek ukončení pracovněprávního vztahu ze strany Vězeňské služby, [...]“.

- Otázka výše úvazku: zkušenost ukazuje, že pro prevenci syndromu vyhoření je vhodné, aby nemocniční kaplan vykonával svou službu spíše na částečný úvazek, aby ji tak mohl poskytovat delší dobu, neboť se jedná o vysoce kvalifikovanou službu. Pro doplnění úvazku, nutné i z existenčních důvodů, se jeví vhodné spíše zaměstnání mimo poskytovatele zdravotních služeb (zde se sice nabízí v případě zdravotnických pracovníků kombinace s jejich zdravotnickou profesí, což ovšem vytváří nemalé praktické komplikace), možná i mimo vysílající CNS.
- Otázka počtu kaplanů u jednotlivých poskytovatelů zdravotních služeb: jak pro potřebnou možnost výběru kaplana ze strany adresátů klinické pastorační péče, tak pro vzájemné doplňování a zastupování se jeví vhodné, aby kaplanů bylo u poskytovatele více. To s sebou nese i otázku koordinace této služby, zahrnující jak složku odbornou, tak administrativní.
- Otázka postavení nemocničních kaplanů ve zdravotnickém týmu, aby mohl být vskutku jeho integrální součástí, s čímž je neodbytně spojena otázka organizační podřízenosti – to není v praxi řešeno unifikovaně, převládá zde podřízenost osobě vykonávající funkci náměstka pro nelékařskou péči, i když jsou reálné i jiné varianty (podřízenost přímo řediteli, nebo naopak vedoucímu kliniky apod.).
- Otázka přístupu ke zdravotnické dokumentaci a obecně k těm informacím o pacientovi, které jsou pro tuto službu nezbytné. Má mít kaplan možnost nahlížet do zdravotnické dokumentace, nebo dokonce do ní zapisovat? V první otázce se kloním jednoznačně ke kladné odpovědi, v druhé otázce také spíše ke kladné odpovědi.
- Otázka potřebných prostor a jejich vybavení, neboť je zřejmé, že kaplani pro svou službu potřebují minimálně kancelář, kde budou mít své věci a kde se mohou setkávat s adresáty této služby, a nadto je prakticky nezbytná existence kaple, v případě větších nemocnic více kaplí, umožňujících jak potřebné individuální ztišení (na což stačí malá, spíše intimní prostora), tak na bohoslužebné úkony (zde je vhodné využít prostor před kaplí, zvl. v soboty a neděle, kdy je běžný provoz v nemocnicích omezen). Je evidentní, že prostory musí poskytnout poskytovatel (a principiálně bezúplatně, neboť se jedná o integrální součást celistvé péče o pacienty), stejně tak by poskytovatel měl zajistit vybavení kanceláře; vybavení kaple lze požít různým způsobem, ale spíše by to měly určovat CNS – zde je potřebná alespoň rámcová dohoda (lépe písemná) ohledně provozu a vybavení kaple.

- Otázka zdrojů hrazení nákladů služby nemocničních kaplanů: protože se principiálně jedná o zabezpečení výkonu ústavně zaručeného práva výkonu náboženské svobody ve ztížených podmínkách (obdobně jako ve vojsku a vězeňství) a o poskytování celostní zdravotnické služby, je zřetelné, že by to mělo být hrazeno ze zdrojů veřejného zdravotního pojištění. Na to však chybí právní podklad, kromě toho je otázka financí (nejen) ve zdravotnictví vždy palčivou záležitostí.
- Otázka závazného zakotvení vstupní kvalifikace nemocničního kaplana, jeho dalšího vzdělávání a supervize: tyto otázky jsou nyní fakticky ponechány na zodpovědnosti autorit CNS, přičemž se jedná o velmi zásadní skutečnosti. Zde je naprosto zřetelná potřeba právní regulace.

5 Budoucí legislativní zakotvení – de lege ferenda

Z hlediska legislativního zakotvení klinické pastorační služby lze konstatovat existenci značného právního vakuu. Zatímco ústavněprávní zakotvení se jeví jako dostačující, chybí tu explicitní zakotvení v zákonu o CNS, které považují za žádoucí, a zcela chybí regulace ve zdravotnické legislativě, které je naprosto nezbytné.

V rámci zdravotnické legislativy je základní zakotvení klinické pastorační služby již obsaženo v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, byť pouze z pohledu péče o pacienta – v klinické pastorační službě přistupuje péče o pacientovy blízké a v neposlední řadě o zdravotní personál.

Především chybí vymezení klinické pastorační péče jako integrální součásti zdravotní služby, vymezení postavení kaplanů jako plnoprávných členů multidisciplinárního týmu a vymezení jejich pracovněprávního a profesního postavení u poskytovatelů zdravotních služeb. Jako vhodné východisko se jeví možnost „povýšení“ existující mezicírkevní dohody na trojstrannou dohodu, jak je tomu v jiných resortech v ČR; nezbytné však je zavedení regulace zde řečených otázek do zdravotnické legislativy, a to patrně cestou podzákonných norem.

Stejně tak je dříve nebo později potřebné regulovat otázku hrazení nákladů služby nemocničních kaplanů a provozu potřebných prostor, což by mělo být saturováno ze systému veřejného zdravotního pojištění a v této oblasti legislativně ošetřeno, patrně také podzákonnými normami.

Závěr

Jasnější specifikace samotného pojetí kaplanství v oblasti zdravotnictví vede k poznání, že jeho žádoucí podobou je stabilně poskytovaná péče u samotného poskytovatele zdravotních služeb, která je jako součást celostní (holistické) péče zaměřena jak na pacienty a jejich blízké, tak na zdravotnický personál, a že tato služba má charakter pastorační služby; proto se zdá být nejvhodnější označovat ji jako klinickou pastorační péči. Současně ukazuje, že tato péče má především lidsky existenciální rozměr a že musí být konána v ekumenickém duchu.

Rozbor současného právního zakončení klinické pastorační péče ukazuje množství otevřených a dosud v České republice právně neřešených otázek spojených s tímto kaplanstvím: postavení kaplanů v rámci zařízení poskytovatelů zdravotní péče, jejich pracovněprávní zařazení, specifikaci vstupních kvalifikačních požadavků pro jejich službu, další vzdělávání a supervize, prostorové zabezpečení této péče v zařízeních poskytovatelů zdravotní péče, v neposlední řadě také otázku financování této služby.

Vede tak k specifikaci návrhu na koncepční podobu nové právní úpravy: ponechat dosavadní ústavní garance, které se jeví dostatečné, doplnit explicitní zmínku o této péči do zákona o církvích, zejména však doplnit mnohou chybějící právní regulaci ve zdravotnickém právu, která by řešila výše jmenované otevřené otázky, a to vhodně patrně podzákonnými normami, přičemž by bylo záhodno řešit základní skutečnosti trojstrannou dohodou mezi orgánem státu, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice, jak je tomu především v armádě a vězeňství.

Literatura

ASOCIACE NEMOCNICNÍCH KAPLANŮ. *Právní rámeček* [online]. Bez data aktualizace [vid. 29. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.nemocnicni-kaplan.cz/clanek/13-Pravni-ramecek/index.htm>

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice podepsaná dne 20. listopadu 2006. Dostupná v tištěné podobě v *Revue církevního práva*, ročník 21, jaro 2015, č. 60 – 1/15, s. 81–84, ISSN 1211-1635; online na <http://kaplan-nemocnice.cz/souvisejici-dokumenty-a-odkazy/> [vid. 1. 10. 2016].

Dodatek č. 1 k Dobodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice podepsaný dne 12. prosince 2011. Dostupný v tištěné podobě v *Revue církevního práva*, ročník 21, jaro 2015, č. 60 – 1/15, s. 85–92, ISSN 1211-1635; online na <http://kaplan-nemocnice.cz/souvisejici-dokumenty-a-odkazy/> [vid. 1. 10. 2016].

Doboda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí z 3. 6. 1998. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/armada1.htm> [vid. 2. 10. 2016].

Doboda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí z 21. 11. 2013. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [vid. 2. 10. 2016].

JOINT COMMISSION ON ACCREDITATION OF HEALTHCARE ORGANISATIONS. *Joint Commission International Accreditation Standards for Hospitals*. 2nd ed. Chicago: JACHO, 2003. ISBN 0-86688-779-2.

NĚMEC, Damián. Právní zakotvení pastorační péče v necírkevních zdravotnických zařízeních v České republice a jeho připravovaná úprava. *Revue církevního práva*, ročník 21, jaro 2015, č. 60 – 1/15, s. 53–79. ISSN 1211-1635.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě.

Vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.

Kontakt – e-mail

damian.nemec@upol.cz

ISLÁM V RAKOUSKÉM PRÁVU: OD ANERKENNUNGSGESETZ 1912 K ISLAMGESETZ 2015

Jiří Blažek

Think tank Evropské hodnoty

Abstrakt

Islám je od r. 1912 jedním ze státem uznaných náboženství na území Rakouska. Zákon, kterým byl za toto náboženství uznán, se stal prvním zákonem svého druhu v západním světě. Mezi roky 1964 a 2014 se muslimská populace v Rakousku zvýšila z 8 000 na více než 500 000 lidí. Muslimská populace v Rakousku je rovněž mnohem více heterogenní, než v r. 1912, což si vyžádalo reformu zákona o islámu. Hlavním cílem nového zákona je vytvořit „rakouský islám“, tedy islám kompatibilní s rakouskými hodnotami. Zákon o islámu prošel schvalovacím procesem relativně snadno, ale dokázal si rychle získat i své odpůrce. Mezi nejhlasitější patří Turecko, některé muslimské organizace v Rakousku a krajně pravicová strana FPÖ. Aplikace podobného zákona v České republice se za stávajících okolností jeví jako velmi problematická, ačkoli se lze setkat s výzvami k zavedení právní úpravy zaměřené výlučně na islám.

Klíčová slova

Islám; Rakousko; Zákon o islámu 2015; Sunnité; Šíité; Turecko.

Abstract

Since 1912 Islam is one of religions recognised by Austria. The act which has recognised this religion was the first of its kind in Western world. The Muslim population rose from 8 000 in 1964 to 500 000 in 2014. The Muslim population in Austria is also far more heterogeneous than in 1912, which resulted in the need to reform the Islam Act. The principal aim of the new act is to create „Austrian Islam“, meaning Islam compatible with Austrian values. The proces of ratifying the Islam Act went fairly smoothly, but quickly found its opponents. Among the most vocal are Turkey, certain Muslim organisations in Austria and the far-right FPÖ Party.

Key words

Islam; Austria; Islam Act 2015; Sunna; Shia; Turkey.

Úvod

Poměr státu a církve, resp. náboženské společnosti, je v Rakousku určován na prvním místě rakouskou spolkovou ústavou, ústavními zákony, judikaturou Ústavního soudního dvora, ústavami jednotlivých spolkových zemí, zákony a dalšími předpisy a konečně smluvním právem.

Již rakouská březnová ústava ze 4. března 1849 garantovala náboženskou rovnost pro veškeré církve a náboženské společnosti nacházející se na území Rakouska; dle § 1 listiny základních občanských práv je stanoveno: „Úplná svoboda víry a právo domácího vykonávání náboženského vyznání každému jest pojištěno. Požívání občanských a politických práv není závislé od vyznání náboženského, nesmí se však vyznáním náboženským újma činiti občanských povinností.“ Dále § 2 specifikoval, že „Každá zákonně uznaná církev a náboženská společnost má právo ku společnému veřejnému vykonávání svého náboženství, pořádá i spravuje své záležitosti samostatně, zůstává v držení a požívání ústavů, nadání a fondů, určených jejím svatoslužebným, vyučebním a dobročinným účelům, jest ale jako každá společnost podrobena obecným státním zákonům.“

Třebaže březnová ústava byla z velké části zrušena silvestrovskými patenty, právo na náboženskou svobodu (a rovněž i další výsady, jako např. zrušení roboty, rovnost před zákonem atd.) bylo výslovně zmíněno v Říjnovém diplomu Františka Josefa I. z r. 1860 a potvrzeno v Základním zákoně o všeobecných právech státních občanů č. 142 ř. z. ze dne 21. prosince 1867, jmenovitě články 14–17.¹

Zákonně uznanými církvemi a náboženskými společnostmi. Tento státní základní zákon byl později článkem 149 odst. 1 Rakouské spolkové ústavy (tj. spolkový ústavní zákon BGBl. Nr. 1/1920) prohlášen za ústavní zákon federace.

¹ Čl. 15. „Každá církev a společnost náboženská zákonem uznaná má právo, náboženství společně a veřejně provozovati, své záležitosti vnitřní a své moci pořádati a spravovati, ústavy, fundace a fondy ku potřebám náboženství, vyučování a dobročinnosti ustanovení držeti a jich užívat; jest však, jako každá společnost, poddána obecným zákonům státním.“

Kromě toho článek 16 výslovně uvádí, že „Přivržencům vyznání náboženského, *keré není zákonem uznáno*, dovoleno jest, v domě (tedy nikoli na veřejnosti) náboženství provozovati, pokud takové provozování není ani proti zákonu, ani proti mravopoctnosti.“ Rakouská ústava tudíž nezakazovala soukromé praktikování ani takového náboženství, které nebylo uznáno státem, ovšem za předpokladu, že náboženská praxe nebyla v rozporu se zákonem.

Mezi náboženství, která byla zákonem uznána, patřil kromě církve římskokatolické, církve evangelické augsburské i helvétské konfese, církve řeckokatolické a církve pravoslavné též judaismus.² Islám v té době mezi uznaná náboženství zahrnut nebyl, především díky mizivému počtu jeho vyznavačů na území rakouského císařství.

Tato situace se radikálně změnila anexí Bosny v roce v r. 1908. Více než třetinu obyvatel Bosny (612 000) tvořili muslimové, kteří se tímto stali občany Rakouska-Uherska. Islám se tak stal po judaismu třetím nejpočetnějším náboženstvím a jako takový byl inkorporován do právního systému Rakouska-Uherska jako státem uznaná náboženská společnost.

Cílem této analýzy je poukázat na změny, které nový zákon o islámu přináší, vysvětlit důvody a právní pozadí, na němž vznikl a přednést jak nejčastější námitky proti němu, tak i pozitivní reakce na něj a jeho možný přínos pro Českou republiku.

Anerkennungsgesetz 1912

Anerkennungsgesetz (dosl. Zákon o uznání) č. 159/1912 ř. z. uznává jako náboženskou komunitu sunnitské muslimy náležící k hanafiovské škole³ ve smyslu ústavního zákona z 21. 12. 1867, který garantoval plnou nábo-

² V současnosti k uznaným církvím a náboženským společnostem náleží též církev starokatolická, metodistická, mormonská, arménská apoštolská a novoapoštolská; z nekřesťanských náboženských společností pak kromě izraelské rovněž i náboženské společnosti islámská a budhistická. Vztahy Rakouska ke katolické církvi jsou upraveny řadou mezinárodních smluv, počínaje rakouským konkordátem z r. 1933/34.

³ Čl. I. Hanafiovská škola (*al-madbbab al-hanafí*) je jednou ze čtyř obecně uznávaných právních škol v sunnitském islámu a zároveň i největší. Je rozšířena zejména ve střední Asii, na indickém subkontinentu, Turecku a na Balkáně. Dalšími školami sunnitského islámu jsou málikovská (*al-madbbab al-málikí*, severní Afrika), šáfiovská (*al-madbbab aš-šáfí'í*, Blízký východ, východní Afrika, Indonésie) a hanbaliovská (*al-madbbab al-hanbalí*, hedžáz, Saúdská Arábie).

ženskou svobodu na území Rakouska. Muslimům je tímto zákonem poskytnuta autonomie ve vnitřních věcech, avšak poslední slovo má mít vždy stát.⁴ Zákon zároveň umožňuje zakládat náboženské nadace (*waqf*) a to i bez nutnosti zakládat náboženskou obec.

Dle § 6 odst. 2. požívají islámské praktiky, instituce a učení téže právní ochrany a týchž svobod jako ostatní náboženské směry, avšak pouze pod podmínkou, že dotyčné praktiky, instituce a učení nejsou v rozporu se státním právem.

Ve své době byl Anerkennungsgesetz prvním zákonem svého druhu a Rakousko se stalo první zemí, která takový zákon přijala. Po rozpadu Rakouska-Uherska v r. 1918 ztratil zákon relevanci, neboť muslimy obývané oblasti se ocitly mimo území Rakouské republiky. Pro potřeby několika set muslimů, kteří zůstali v Rakousku a stali se rakouskými občany, stačil Islamische Kulturbund (Islámský kulturní svaz, existoval do r. 1939), během druhé světové války pak vznikl Islamische Gemeinschaft zu Wien (Islámské společenství ve Vídni) a od r. 1951 Verein der Muslims Österreichs (Asociace rakouských muslimů). V roce 1964 žilo v Rakousku celkem 8000 muslimů.

Současné postavení muslimských obcí v Rakousku

Od 60. let muslimská imigrace do Rakouska narůstala⁵ a v r. 1979 byla založeno Sdružení islámských obcí v Rakousku (IGGiÖ, Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich), čímž se islám stal opět registrovanou náboženskou společností s vlastní mešitou a duchovenskými službami.⁶

⁴ § 1 Vnější právní poměry přívrženců islamu buďte upraveny nařizovacím způsobem na základě samosprávy a sebeurčení, *avšak se zachováním státního dozoru*, jakmile jest zabezpečeno zřízení a trvání aspoň jedné náboženské obce.

⁵ Jednalo se především o turecké gastarbeitery, kteří do země začali ve větším počtu přicházet od r. 1964, kdy byla uzavřena dohoda mezi Tureckem a Rakouskem. Pro srovnání: v roce 1961 pobývalo v Rakousku 217 tureckých občanů, o deset let později více než 16000. V 70. letech Rakousko změnilo politiku a zavedlo kvóty pro gastarbeitery, kteří v téže době začali sledovat politiku sjednocování rodin a získání rakouského občanství (další zákony zpřísňující podmínky udělení pracovního povolení nebo trvalého pobytu byly vydávány v průběhu 90. let). Počet tureckých občanů v Rakousku dosáhl maxima v r. 1997 (více než 130000), od té doby dle sčítání lidu setrvale klesá, což ovšem neznamená, že by se turecká komunita zmenšovala – jedná se spíše o důsledek získávání občanství a naturalizace. V 90. letech byla muslimská populace posílena bosenskou imigrací, která v Rakousku hledala útočiště před občanskou válkou.

⁶ Výstavbu první mešity IGGiÖ ve Floridsdorfu z velké části financoval saúdskoarabský král Fajsál.

Potřeba nového zákona vychází z faktu, že muslimská obec se oproti předválečným a poválečným letům znatelně rozrostla⁷ a Anerkennungsgesetz přestal být považován za dostačující a to především z následujících důvodů:

1. Omezení na hanáfiovskou školu ponechávalo zcela mimo jurispudenci přívržence zbylých právních škol, přičemž se nejedná jen o zbylé tři hlavní sunnitské *madbbaby*, ale též i o šíitské směry, na které v zákoně nebylo vůbec pamatováno a jejichž počet v Rakousku díky emigraci z Íránu značně vzrostl.
2. Zákon byl fixován na bosensko-hercegovinskou realitu; počítal s tím, že muslimové žijící v samotném Rakousku tvoří zanedbatelnou minoritu (v r. 1912 to bylo cca 2000 lidí) a jádro muslimské populace Rakouska-Uherska zůstává na Balkáně. Bosna měla být také místem, odkud mohli být povoláni muslimští duchovní pro potřeby islámských nadací a obcí v Rakousku a případně dalších zemích Předlitavska. Tento předpoklad již není relevantní vzhledem k vývoji, který nastal v Bosně po r. 1991, a vlivu hanbalíovské školy, která na Balkáně zapustila kořeny díky saúdskoarabské misijní činnosti a podpoře.
3. Některé formulace zákona z r. 1912 jsou pro současné účely příliš vágní, např. § 3: „Shledá-li vláda, že některému pořádání bohoslužby, jak ji pořadatelé chtějí konati, odporují veřejné ohledy, může vláda to zapověděti.“ Zákon tedy nijak nespecifikuje druh, datum, místo a způsob konání povolených a státem uznaných náboženských obřadů.

Tyto nedostatky a rostoucí muslimská populace přispěly k navržení nového zákona o islámu r. 2013. Hlavním cílem nového Islamgesetz (tj. Zákona o islámu) bylo

1. Vytvořit „rakouský islám“, respektive islám, který by odpovídal rakouskému charakteru.
2. Reagovat na rostoucí počet muslimských duchovních, kteří pocházeli primárně z Turecka a jejich vztah vůči Rakousku nebyl zcela jasný.
3. Rovněž se zaměřit na financování islámských spolků a mešit, které byly podporovány převážně z Turecka nebo ze Saúdské Arábie.

⁷ Zatímco v r. 1971 tvořili muslimové 0,3 % rakouské populace, v r. 1991 to již byla 2 % a v r. 2009 již 6 %. Celkem žije v Rakousku více než 500 000 muslimů. 96 000 z nich má rakouské občanství. Největší skupinou jsou Turci (odhady se pohybují mezi 200 000 až 350 000 včetně Kurdů), následovaní Bosňáci a s větším odstupem pak Arabi a Íránci.

Bezpečnostní obavy a rizika sehrály v celém procesu poměrně výraznou úlohu, neboť v listopadu 2014 bylo zatčeno 14 lidí podezřelých z organizování náborů k Islámskému státu, přičemž jeden ze zatčených působil jako kazatel v jedné vídeňské mešitě.⁸ Tyto faktory přispěly k relativně hladkému schválení nového zákona, který ministr zahraničních věcí Sebastian Kurz charakterizoval jako „právní zajištění pro muslimy“ a šanci na vytvoření rakouského islámu, který bude zbaven vlivu ze zahraničí.⁹ Sekundárním cílem pak bylo pro strany vládní koalice oslabit pozici stran jako FPÖ, které svou kampaň založily mj. na protiislámské rétorice.

Islamgesetz 2015

Islamgesetz je strukturován podobně jako tzv. Israelitengesetz¹⁰ (zákon ohledně židovských obcí, přijatý v r. 1890, novelizován r. 2007¹¹ a pozměněn r. 2012). Poslední změna garantovala větší autonomii židovským obcím, jasněji specifikovala práva ohledně náboženských svátků, stravovacích návyků a zřizování vlastních škol. Tento princip byl použitý i při formulaci Islamgesetz. Obě základní premisy z Anerkennungsgesetz, tj. 1) podřízenost islámských tradic a zákonů rakouskému právu a 2) poslední slovo má stát¹² byly zachovány, ale detailněji rozpracovány. Islamgesetz 2015 dále mění nebo zpřesňuje postavení muslimských obcí v následujících bodech:

- Na rozdíl od Anerkennungsgesetz 1912 nezmiňuje Islamgesetz 2015 výslovně právní školu (*madhhab*), k níž se má muslimská obec v Rakousku hlásit.
- Náboženská praxe nesmí být v rozporu se státními právními normami (pokud jim není udělena výjimka).¹³

⁸ ENGELHARD, Karla. Ein Islam österreichischer Prägung? *ARD* [online], 14. prosinec 2014, dostupné z: <http://www.tagesschau.de/ausland/islamgesetz-oesterreich-101.html>

⁹ „Unser Ziel ist ganz klar. Wir wollen ordentliche Rechtssicherheit für Muslime, aber auf der anderen Seite auch die Möglichkeit schaffen, dass sich ein Islam österreichischer Prägung entwickelt, frei von Einfluss und Bevormundung aus dem Ausland.“

ENGELHARD, Karla. Ein neues Islamgesetz für Österreich? *ARD* [online], 25. únor 2015, dostupné z: <http://www.tagesschau.de/ausland/islam-oesterreich-101.html>

¹⁰ RGBL. Nr. 57/1890.

¹¹ BGBl. I Nr. 6/2007.

¹² V případě Anerkennungsgesetz 1912 císař, v případě Islamgesetz 2015 spolkový kancléř.

¹³ Odd. 1., § 2. 2. Mezi tyto výjimky patří mužská obřízka a nebo rituální porážky (*halál*) zvířat. § 2 obecně navazuje na Anerkennungsgesetz 1912 ve smyslu oddělení církve od státu a vytýčení jasně dělicí linie mezi sekulárním právem, obecným a závazným pro každého, a vnitřním konfesním právem, které nesmí přecházet do práva civilního, resp. právní důsledky vyplývající z náboženského práva nesmí přesahovat do sféry civilního práva. V případě, že by došlo ke střetu konfesního a civilního práva platí pouze a jediné civilní právo a nelze se odvolávat na svobodu náboženství atp.

- Výslovně deklaruje, že jedním ze základních předpokladů pro udělení právní subjektivity je „mít pozitivní postoj vůči společnosti a státu“.¹⁴
- Při stravování členů Islámské náboženské obce v armádě, ve vazbě, nemocnicích, zaopatřovacích ústavech a veřejných školách je třeba brát ohled na jejich náboženství.¹⁵
- Požaduje „přiměřené zohlednění islámských tradic“.¹⁶
- Získávání prostředků pro běžnou činnost nebo naplňování náboženských potřeb jejich členů musí probíhat pouze v Rakousku prostřednictvím náboženské společnosti kultovních společenství, potažmo jejich členů.¹⁷ Tímto ustanovením zákon cílí na omezení zahraničního vlivu na podobu islámu v zemi.
- Muslimští duchovní musí mít odpovídající vzdělání (v souladu s § 24, viz dále) a umět německy.¹⁸
- Během pátečních modliteb a svátků (ramadán, 'id al-fitr, ašura) je zakázáno v blízkosti islámských obcí a modliteben provozovat činnost vedoucí ke zvýšené hlučnosti, které by mohlo vést k narušení bohoslužeb, ani veřejná shromáždění nebo průvody.¹⁹
- Nový zákon inkorporuje Alevity a uznává je jako samostatnou náboženskou obec.²⁰

14 Odd. 1., § 4. 3. IGGiÖ i alevitská obec se ve svých deklaracích zavázaly k respektování a dodržování spolkové ústavy i rakouských zákonů. „Pozitivním postoje vůči společnosti a státu“ se míní přijetí pluralistického ústavního státu a podpora stávajícího společensko-politického řádu.

15 Odd. 3., § 11. Zákon nezmiňuje pouze stravování, zohlednění víry se týká např. i prázdnin ve školách (muslimští žáci mají právo na prázdniny během muslimských svátků apod.).

16 Odd. 2., § 6. 1. 7. Jedná se o opatření k regulaci všech existujících tradic (ať už majoritních nebo minoritních) a k ochraně menšin a jejich práv vykonávání svých tradic, nejsou-li v rozporu s rakouským právním řádem. Tím jsou zároveň zahrnuty do Islamgesetz všechny *madhbabý*, pokud neexistuje zvláštní náboženská společnost, která by případné minoritě v rámci IGGiÖ poskytla vlastní zázemí. Na jedné straně tím zákon přihlíží k ochraně menšin i *uvnitř* islámské komunity, na druhé straně ale brání ustanovení neodůvodnitelných privilegií minority vůči majoritě.

17 Odd. 2., § 6.2.

18 Odd. 3., § 11.2, taktéž § 6.1, v souladu s článkem 8 ústavy je oficiálním jazykem náboženské společnosti němčina.

19 Odd. 3., § 13.3, Odd. 4., § 20.3.

20 Odd. 4. Alevité jsou jednou z podskupin šíitské větve islámu (ačkoli jejich přesné zařazení v rámci ší'ity je předmětem sporů), v jejímž učení zaujímá významnou úlohu esoterika, mystika a synkreze učení řady šíitských škol a směrů a jako takoví dosud neměli zastoupení v převážně sunnitské Islamischen Glaubensgemeinschaft. Do Rakouska se dostali díky turecké imigraci (Alevité tvoří 20 % obyvatel Turecka). Zákon rovněž specifikuje alevitské svátky. Alevité museli zároveň předložit principy své víry a překlady Koránu, které budou používat tak, aby jejich interpretace nemohla vést k násilí.

- Aby byly vnitřní stanovy a správní řády jednotlivých náboženských obcí (včetně jejich změn) platné, musí být schváleny spolkovým kancléřem.²¹
- Rakousku ukládá za povinnost od 1. ledna 2016 ustanovit islámská teologická studia na univerzitě ve Vídni, která budou sloužit mj. ke vzdělávání rakouského muslimského duchovenstva.²²
- Úřad může zakázat pořádání náboženských akcí, pokud by mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti, pořádku, zdraví, národní bezpečnosti nebo práv a svobod ostatních.²³

Zákon obecně garantuje rozsáhlé náboženské svobody, ale právě odstavce týkající se financování a vzdělávání duchovních vyvolaly největší kontroverzi, především ze strany Turecka.²⁴ Rakouští představitelé ovšem tuto kritiku odmítli – podle jejich názoru bylo znění zákona konzultováno s muslimskými institucemi (což podpořili i představitelé alevitské komunity²⁵). Obvinění prezidenta Erdoğan z toho, že zákon negativně ovlivní život rakouských muslimů, odmítlo rakouské ministerstvo zahraničí poměrně ostrou nótou, že „nový zákon nemá za cíl uvalit na rakouské muslimy restriktce, ale naopak jim přiznává řadu práv“ a že od tureckého prezidenta „nikdo

²¹ Odd. 5., § 23. Nález ústavního soudu (VfGH) B 1214/09 shledává, že v Rakousku může existovat více islámských obcí, což je v souladu s rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva ve věci náboženských společností a náboženské svobody. Tyto obce mohou být vytvářeny právě na základě Islamgesetz. Na druhou stranu § 3.4 zabráňuje vzniku dvou a více právnických osob pro jednu a tu samou státem registrovanou náboženskou komunitu. Tzv. podpůrné spolky (v případě islámu pak především nadace – *awqáf*) mohou sice v některých případech získat právní subjektivitu, ale v zásadě slouží pouze k podpoře cílů komunity (nadace pro výstavbu mešity apod.).

²² Odd. 5., § 24.

²³ Odd. 5., § 27.

²⁴ Turecký ministr pro Evropskou unii Volkan Bozkır prohlásil, že Turecko bude hájit práva rakouských muslimů, zvláště pak těch, kteří jsou tureckého původu, proti jakékoli újmě, kterou by jim tento zákon způsobil.

Turkish President Erdoğan slams Austria's controversial Islam law. *Hürriyet Daily News* [online], 28. únor 2015, dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-president-erdogan-slams-austrias-controversial-islam-law-----asp?PageID=238 & NID=79005 & NewsCatID=338>

²⁵ Alevitská komunita z pochopitelných důvodů nový zákon přivítala. V postoji alevitů navíc pravděpodobně rezonuje jejich antisunnitský sentiment. Někteří alevité například považují sunnu za „výmysl“ Arabů, nevyžadují zvláštní odívání či zahalování u žen ani každodenní modlitbu nebo povinný půst během ramadánu.

Austria, Alevis slam Erdoğan for comments over law on Islam. *Today's Zaman* [online], 2. květen 2015, dostupné z: http://www.todayszaman.com/diplomacy_austria-alevis-slam-erdogan-for-comments-over-law-on-islam_374097.html

nežádal radu nebo nařízení.²⁶ Účelem těchto dvou paragrafů je a) odříznout radikální seskupení od finančních zdrojů; b) vychovat takové islámské duchovní autority, které budou respektovat rakouskou ústavu a zákony jako své vlastní. Jedná se o postup, který Rakousko praktikuje vůči nekřesťanským náboženstvím již od konce 19. století (v případě židovské populace) a který vyjádřil i ministr Kurz: „Chceme rakouskou formu islámu. Každý muslim v Rakousku má právo praktikovat řádně své náboženství, ale nechceme tu žádnou kontrolu ani vlivy zvenčí.“²⁷

Reakce na Islamgesetz 2015

Proti zákonu se již od jeho navržení vymezovalo IGGiÖ. Podle vyjádření IGGiÖ by zákon mohl vést k *a priori* podezřívavému přístupu vůči muslimům. To se týká především zákazu financování ze zahraničí, což muslimská komunita chápe jako odporující principu rovnosti, zvláště pak když podobné restriktce nejsou podrobeny křesťanské církve ani židovské obce. Rakouská vláda sice obvinění z uplatňování politiky tzv. „dvojího metru“ odmítá,²⁸ zároveň ale ministr Kurz prohlásil: „U žádného jiného náboženství [vyjma islámu] není důvod k obavám z vlivu ze zahraničí a tudíž ani k tomu být přísnější co se týká financování.“²⁹ Na druhou stranu byl právě ministr Kurz proti uzavření kontroverzního saúdskoarabského The King Abdullah International Center for Inter-Religious and Inter-Cultural Dialogue in Austria, když argumentoval hospodářskými a politickými dopady, které by takový krok vyvolal (včetně možného přesunutí sídla kartelu OPEC z Vídne).³⁰

26 BORGER, Julian. Austria defends new law on foreign funding of mosques. *The Guardian* [online] 8. března 2015, dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/austria-foreign-minister-islam-funding-law-restricting>

27 BELL, Bethany. Austria's Muslims fear changes to historic Islam law. *BBC* [online], 4. listopad 2014, dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29814688>

28 „Vor allem die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich (IGGiÖ) fühlt sich unter Generalverdacht gestellt und kritisiert das Gesetz, an deren Ausarbeitung sie mitwirkte. Außenminister Kurz betont: „Es gibt und darf keinen Generalverdacht gegenüber Muslimen in Österreich geben, gleichzeitig darf die Regierung nicht wegsehen, wenn es Fehlentwicklungen gibt.“ Engelhard, Karla: Ein Islam österreichischer Prägung? *ARD* [online], 14. prosinec 2014, dostupné z: <http://www.tagesschau.de/ausland/islamgesetz-oesterreich-101.html>

29 BELL, Bethany. Austria's Muslims fear changes to historic Islam law. *BBC* [online], 4. listopad 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-29814688>

30 Centrum bylo otevřeno r. 2012 a v r. 2015 se na Saúdskou Arábii a její centra snesla vlna kritiky za rozsudek nad Raifem Badawím. Kancléř Faymann tehdy mj. prohlásil: „Toto centrum v žádném případě neplní úkol vést dialog a mlčí, když jde o základní lidská práva. Tohle nebudeme tolerovat.“ Kern, Soeren: Austria Threatens to Close Saudi-Backed Interfaith Dialogue Center, *Gatestone Institute* [online], 8. únor 2015, dostupné z: <http://www.gatestoneinstitute.org/5194/austria-saudi-kaiciid>

Další výhrady směřovaly od některých muslimských organizací (např. mládežnická organizace Muslimischen Jugend Österreich, MJÖ, nebo sdružení ATIB³¹), ale v jejich případě nikoli proti zákonu, ale vůči IGGiÖ. Podle těchto organizací není IGGiÖ reprezentantem všech muslimů v Rakousku, zákaz financování komunit ze zahraničí je vnímán jako nespravedlivý a celkové jsou proti „zcirkevňení“ (Verkirchlichung) islámu v Rakousku.³²

Výhrady přednesl rovněž Werner Kogler (Zelení). Kromě podezřívavého tónu vůči muslimům má výhrady i k zákazu financování, což se dá podle jeho názoru snadno obejít. Zákon celkově charakterizoval jako „dobře zamýšlený, ale špatně provedený.“³³

Rovněž Heinz Christian Strache (FPÖ) vyjádřil své pochybnosti, zdali bude vůbec možné některé prvky ze zákona vymáhat – většina muslimů v Rakousku podle něj není členem IGGiÖ (tudíž je nesmyslné, aby se zákon týkal pouze IGGiÖ); dále je nesmyslné zakazovat financování IGGiÖ zvenčí, když jednotlivé muslimské kulturní spolky a nadace mimo IGGiÖ mohou být ze zahraničí financovány i nadále a zákon se jich nedotkne; a konečně je dle jeho názoru nebezpečné garantovat muslimům svobodu v praktikování jejich zvyků a potřeb, což je podle něj způsob, jakým se mezi rakouské muslimy mohou dostat zvyky radikálních islamistů.³⁴

Na druhé straně byl Islamgesetz přivítán muslimským teologem Mouhanadem Khorchidem, působícím na univerzitě v Münsteru. Podle Khorchida

³¹ ATIB (Avusturya Türkiye İslam Birliği) je největší ze sdružení (Moscheenvereine) fungující mimo rámec IGGiÖ. Tato sdružení jsou zakládána většinou na národně-etnické bázi, IGGiÖ se podílí na vyřizování víz pro duchovní.

³² Islamgesetz: Zweite Initiative will zum VfGH. *Kurier* [online], 24. únor 2015, dostupné z: <http://kurier.at/politik/inland/islamgesetz-weitere-initiative-plant-verfassungsbeschwerde/116.049.276>

³³ Vor Islamgesetz-Beschluss: Strache sieht „unglaubliche Schönheitsfehler“. *Vienna Online* [online], 24. únor 2015, dostupné z: <http://www.vienna.at/vor-islamgesetz-beschluss-strache-sieht-unglaubliche-schoenheitsfehler/4246150>

³⁴ Vor Islamgesetz-Beschluss: Strache sieht „unglaubliche Schönheitsfehler“. *Vienna Online* [online], 24. únor 2015, dostupné z: <http://www.vienna.at/vor-islamgesetz-beschluss-strache-sieht-unglaubliche-schoenheitsfehler/4246150>

Jedná se o podobný fenomén jako např. ve Francii, kde zákon o tajných službách, zaměřený na posílení jejich boje s radikálními elementy a přijatý po útocích na Charlie Hebdo, nejvíce kritizovala nacionalistická strana Front National, která nezanedbatelnou část své popularity staví právě na protiislámské rétorice.

Stojí za pozornost, že zatímco Strache se obává toho, že by se jednotlivé Moscheenvereine dodržování zákona jednoduše vyhnuly, zástupci těchto muslimských sdružení se naopak obávají, že sdružení, existující do určité míry mimo IGGiÖ, budou zrušena.

je rozumné zabránit financování zvnějšku, neboť „kdo posílá peníze, určuje rovněž agendu.“³⁵ Předseda Ústřední rady muslimů v Německu Aiman Mazyek řekl, že zákon by mohl být „pozitivním a plodným podnětem pro diskuzi v Německu,“ s tím, že je pak ale třeba vyjasnit, z jakých zdrojů budou placeni imámové. Pro tento případ si Korchide dle vlastních slov umí představit druh církevní daně.³⁶

Je islámský zákon použitelný pro Českou republiku?

Předem jakékoli diskuse o možnostech aplikovatelnosti zákona typu Islamgesetz v České republice je třeba zdůraznit, že právní situace v České republice je odlišná od rakouské, třebaže je to právě dvoustupňová registrace, kterou český právní řád přijal z rakouského modelu v r. 2002. Avšak zatímco v rakouském právním systému má každé z významnějších náboženství svůj vlastní zákon, v České republice je činnost náboženských obcí a církví definována zákonem 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Samotný zákon poměrně jasně definuje práva a povinnosti náboženských společností, především pak § 5, který stanovuje, že „vznikat a vyvíjet činnost nemůže církev a náboženská společnost, jejíž učení nebo činnost sleduje porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem.“³⁷ Vzhledem k povaze zákona by bylo za současného stavu věcí nelogické přijmout selektivní zákon, který by se týkal pouze islámu.

Dalším důvodem je zcela odlišná situace muslimských komunit v obou zemích. O stavu muslimské populace v Rakousku bylo pojednáno výše. Česká republika je na rozdíl od Rakouska domovem relativně malé

³⁵ Wie Österreichs Islamgesetz die deutsche Debatte befruchtet. *Süddeutsche Zeitung* [online], 24. únor 2015, dostupné z: <http://www.sueddeutsche.de/politik/umgang-mit-muslimen-oesterreichisches-islamgesetz-befruchtet-deutsche-debatte-1.2367827>

³⁶ Je třeba poznamenat, že v Německu není otázka financování považována za klíčovou, neboť muslimské obce v Německu jsou již financovány především z Německa. Pro německý právní systém by mohl naopak představovat vážnou překážku § 24, stanovující vzdělání muslimských duchovních, neboť v takovém případě by se jednalo o porušení ústavním zákonem daného práva na svobodu vzdělání a volby vzdělávací instituce.

³⁷ Dále zákon vyjmenovává zvláště závažná provinění, např. šíření nenávisti, zatajování některých nauk, které jsou v rozporu se zákonem, omezování osobní svobody atd.

muslimské komunity. Počet muslimů v současnosti přesahuje 11 000,³⁸ přičemž nábožensky aktivní muslimové (ve smyslu dodržujících muslimské tradice a zvyky, navštěvující pravidelně mešitu atd.) tvoří cca 20 % této komunity. Muslimská komunita v České republice není ani zdaleka tak integrovaná do všech sfér společnosti, jako je tomu v případě rakouských muslimů, kteří slouží v ozbrojených složkách, v policii i ve státní správě.³⁹

Současný stupeň registrace dává ÚMO tato práva:

- Vyučování náboženství ve vlastních prostorách.
- Přístup duchovních do věznic na základě individuálních dohod s řediteli věznic
- Konání obřadů, při nichž jsou uzavírány sňatky.⁴⁰
- Zřizování tzv. soukromých škol.⁴¹

Z bodů Islamgesetz, které by byly pro Českou republiku relevantní, lze vybrat následující:

- **Financování muslimských obcí a zvláště pak sledování finančních toků ze zahraničí.**

Je otázkou, zda by se měla Česká republika uchýlit k plošnému zákazu zahraničního financování určité náboženské komunity, na druhou stranu je právě zahraniční finanční podpora muslimských obcí (zvláště pak ze zemí jako Saúdská Arábie) vnímána jako velmi kontroverzní, neboť, jak již bylo uvedeno výše, většinou platí pravidlo, že „kdo

³⁸ *Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2007*, s. 22–23, Příloha *Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007*, Ministerstvo vnitra České republiky, Praha 2008. Zpráva konstatuje následující: „Ze zkušenosti některých „starých“ členských států Evropské unie vyplývá, že také v ČR je nutné věnovat pozornost otázce radikalizace a rekrutování do teroristických organizací. Ministerstvo vnitra si je vědomo, že u části muslimů v některých členských státech Evropské unie došlo k závažným selháním integračního procesu (např. ve Spojeném království, Francii, Nizozemí, Belgii, Španělsku či Itálii). Je bráno v potaz, že ČR je členským státem Evropské unie, přičemž pro Unii není problematika migrace a integrace cizinců novým tématem a jednotlivým členským státům EU je doporučováno, aby věnovaly patřičnou pozornost podpoře integrace muslimů (včetně prevence radikalizace, rekrutování do teroristických organizací a boji proti islamofobii).“

³⁹ Dle rozkladu podaného ÚMO proti rozhodnutí MK ČR ve věci nepřiznání výjimky k udělení zvláštních práv církvi a náboženské společnosti v r. 2006 (MKČRE11633, s. 7–9) např. ÚMO nepožaduje (vzhledem k absenci muslimů v AČR) duchovního v armádě a jeho zavedení by neplánovala ani v budoucnu, protože nepředpokládá, že by v AČR někdy mohlo být větší množství muslimů.

⁴⁰ Avšak aby byl sňatek platný *de iure*, je nutné jej uzavřít také před příslušným orgánem státní správy.

⁴¹ Dosud nerealizováno.

posílá finance, určuje rovněž agendu“. Směr islámu, jaký je praktikován a prosazován právě v Saúdské Arábii, patří co do implementace náboženského práva a interpretace Koránu k nejrigidnějším a lze říci, že je v mnoha ohledech blízký salafismu, který je s principy liberální demokracie nekompatibilní. Vliv Saúdské Arábie a duchovních vzdělaných v saúdskoarabských vzdělávacích institucích na evropské muslimy je tak možné z pohledu liberální demokracie chápat jako velmi škodlivý a vedoucí k hlubší radikalizaci evropských muslimů.

- **Vzdělávání muslimských duchovních.**

Myšlenka na vlastní vzdělávací institut, který by produkoval muslimské duchovní, kteří by přijali za své západní hodnoty, má smysl v Rakousku, ale v České republice nejsou v současné době odborné autority na takové úrovni, aby byly schopné poskytnout a zaštitit vzdělání muslimských duchovních. Paradoxně tyto okolnosti vedou k tomu, že muslimští duchovní nebo náboženskoprávní autority působící v České republice pochází ze zahraničí nebo jsou absolventy zahraničních institucí. Nabízí se ale, zda by nebylo možné plánovaný rakouský institut využít i ke vzdělávání muslimských duchovních pro Českou republiku a potažmo celou střední Evropu. To je model, který již v historii v rámci Rakouska-Uherska fungoval např. u vzdělávání židovských duchovních.

S tímto bodem souvisí i požadavek rakouského zákona, aby duchovní nejen mluvili plynně německy (v případě České republiky by zde byl na místě požadavek, aby muslimský duchovní mluvil česky), ale aby IGGiÖ rovněž předložil německý překlad Koránu a především prameny a zdroje učení. V českém prostředí se nejčastěji používá překlad I. Hrbka z r. 1972, ovšem podobně jako v případě jiných svatých knih (především Bible) ani v případě Koránu nejde pouze o překlad, ale o zvolený způsob chápání textu a jeho interpretaci (*tafsír*).⁴²

Jiné návrhy na novelizaci zákona o církvích a náboženských společnostech

V souvislosti s radikalizací některých muslimských komunit v zemích EU se opakovaně objevuje otázka, zdali by nebylo vhodné zákon o církvích

⁴² Tato část rakouského zákona je svým způsobem dozvukem Anerkennungsgesetz 1912, který uznával pouze hanafiovský *madhhab*, čímž možnosti výkladu a interpretace islámu limitoval na tu, která již byla v Bosně zastoupena.

a náboženských společnostech zpřísnit. Naposledy se o prosazení změny zákona pokusili poslanci Marek Černocho, Petr Adam, Jana Hnyková, Karel Fiedler, Martin Lank, Olga Havlová, David Kádner a Jiří Štětina s návrhem, aby udělení registrace druhého stupně bylo mj. podmíněno tím, že daná církev nebo náboženská společnost „nevzbuzuje důvodnou obavu, že ohrožuje zahraničně politický zájem České republiky, ani **nezakládá důvodné podezření, že ohrožuje veřejný pořádek nebo národní bezpečnost.**“ Vláda ČR 6. května 2015 vyslovila s tímto návrhem nesouhlas.⁴³ Návrh obsahuje problematické formulace, z nichž ty nejviditelnější jsou následující:

- Návrh de facto umožňuje, aby k omezení náboženské svobody postacily pouhé obavy či podezření.
- Požadavek o zařazení takové formulace ve věci přiznání zvláštních práv CNS je nadbytečný: 1) vyjádření zpravodajských služeb ve věci přiznání zvláštních práv je umožněno správním řádem a není třeba jej opětovně specifikovat zde; 2) vše, co souvisí s národní bezpečností či ohrožením státních zájmů je již součástí řízení samotné registrace CNS.

Kromě těchto bodů návrh obsahuje řadu dalších nedostatků, které vláda ČR podrobně vysvětlila ve svém stanovisku a cílem této analýzy není toto stanovisko podrobně rozebírat. Vzhledem k načasování podání návrhu (ke kterému došlo v době, kdy ÚMO mohlo zažádat o registraci 2. stupně) a jeho faktickému obsahu jej nelze hodnotit jinak, než jako projev populismu a snahy zviditelnit se na momentálně populární protiislámské rétorice, která ostatně tvoří většinu agendy navrhovatelů. Návrh poslanců zároveň otevírá nebezpečný prostor pro rozdílné zacházení s církvemi a náboženskými společnostmi a s jejich věřícími. V případě schválení navrhované změny by zároveň otázka působení církví a náboženských společností na území ČR přešla z oblasti ryze právní do oblasti politické, kdy by činnost, popř. zákaz činnosti libovolné CNS závisel na libovůli politických stran.

⁴³ Stanovisko vlády k návrhu poslanců Marka Černocho, Petra Adama, Jany Hnykové, Karla Fiedlera, Martina Lank, Olgy Havlové, Davida Kádnera a Jiřího Štětiny na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 453).

Literatura

- BELL, Bethany. Austria's Muslims fear changes to historic Islam law. *BBC* [online], 4. listopad 2014, dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-europe-29814688>
- BORGER, Julian. Austria defends new law on foreign funding of mosques. *The Guardian* [online], 8. března 2015, dostupné z <http://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/austria-foreign-minister-islam-funding-law-restricting>
- ENGELHARD, Karla. Ein Islam österreichischer Prägung? *ARD* [online], 14. prosinec 2014, dostupné z <http://www.tagesschau.de/ausland/islamgesetz-oesterreich-101.html>
- ENGELHARD, Karla. Ein neues Islamgesetz für Österreich? *ARD* [online], 25. únor 2015, dostupné z <http://www.tagesschau.de/ausland/islam-oesterreich-101.html>
- KERN, Soeren. Austria Threatens to Close Saudi-Backed Interfaith Dialogue Center. *Gatestone Institute* [online], 8. únor 2015, dostupné z <http://www.gatestoneinstitute.org/5194/austria-saudi-kaiciid>
- Austria, Alevis slam Erdoğan for comments over law on Islam. *Today's Zaman* [online], 2. květen 2015, dostupné z http://www.todayszaman.com/diplomacy_austria-alevis-slam-erdogan-for-comments-over-law-on-islam_374097.html
- Bundesgesetz über die äußeren Rechtsverhältnisse islamischer Religionsgesellschaften – Islamgesetz 2015. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen & Gesetzesnummer=20009124>
- Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2007. Příloha Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007, Ministerstvo vnitra České republiky, Praha 2008. Dostupné z www.mvcr.cz/soubor/extrem07-pdf.aspx
- Islamgesetz: Zweite Initiative will zum VfGH. *Kurier* [online], 24. únor 2015 dostupné z <http://kurier.at/politik/inland/islamgesetz-weitere-initiative-plant-verfassungsbeschwerde/116.049.276>
- Říšský zákon č. 159/1912, o státním uznání islámu. In: Společnost pro církevní právo [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/159-12.htm>

Stanovisko vlády k návrhu poslanců Marka Černocho, Petra Adama, Jany Hnykové, Karla Fiedlera, Martina Lanka, Olgy Havlové, Davida Kádnera a Jiřího Štětiny na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 3/2002. Dostupné www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=114398

Turkish President Erdoğan slams Austria's controversial Islam law, *Hürriyet Daily News* [online], 28. únor 2015, dostupné z [http://www.hurriyet-dailynews.com/turkish-president-erdogan-slams-austrias-controversial-islam-law-----.aspx?PageID=238 & NID=79005&](http://www.hurriyet-dailynews.com/turkish-president-erdogan-slams-austrias-controversial-islam-law-----.aspx?PageID=238&NID=79005&)

Vor Islamgesetz-Beschluss: Strache sieht "unglaubliche Schönheitsfehler". *Vienna Online* [online], 24. únor 2015, dostupné z <http://www.vienna.at/vor-islamgesetz-beschluss-strache-sieht-unglaubliche-schoenheits-fehler/4246150>

Wie Österreichs Islamgesetz die deutsche Debatte befruchtet. *Süddeutsche Zeitung* [online], 24. únor 2015, dostupné z <http://www.sueddeutsche.de/politik/umgang-mit-muslimen-oesterreichisches-islamgesetz-be-fruchtet-deutsche-debatte-1.2367827>

Kontakt – e-mail

blazek@evropskehodnoty.cz

UKRAJINSKÉ ZÁKONODÁRSTVÍ O SVOBODĚ SVĚDOMÍ A NÁBOŽENSKÝCH ORGANIZACÍCH: SOUČASNÝ STAV A PERSPEKTIVY REFORMY

Oleksandr Bilash

Právnická fakulta Užhorodské národní univerzity, Ukrajina

Abstrakt

V příspěvku je proveden rozbor současného ukrajinského zákonodárství o svobodě svědomí a náboženských organizacích a je tu též konstatována důležitost jeho kompatibility nejen s mezinárodními právními dokumenty, ale i s celoevropskými standardy v této oblasti. Autor rozebírá nejdůležitější články platného ukrajinského zákona „O svobodě svědomí a náboženských organizacích“, uvádí své názory o posledních změnách v zákoně, tom, že některá jeho ustanovení byla shledána protiústavními, a zvažuje perspektivy reformy ukrajinského zákonodárství v současné politické a ekonomické situaci, která je na Ukrajině.

Klíčová slova

svoboda svědomí; svoboda vyznání; náboženské organizace; ukrajinské zákonodárství.

Abstract

The article deals with the analysis of the current legislation of Ukraine on freedom of conscience and religious organizations, and the emphasis of the importance of its harmonizing not only with universal international legal acts, but also with general European standards in this area. The author analyzes the most important articles of the current Law of Ukraine ‘On Freedom of Conscience and Religious Organizations’, makes conclusions about recent changes in the Law, determination as unconstitutional some of its principles and estimates the prospects for reforming of Ukrainian legislation in the current political and economic situation in Ukraine.

Key words

Freedom of Conscience; Freedom of Worship; Religious Organizations; the Ukrainian Legislation.

Ukrajina je vícekonfesním státem a náboženský faktor zaujímá velmi důležité místo ve společensko-politickém a duchovním životě ukrajinského lidu. Náboženské vztahy jsou součástí společenských vztahů, jejichž subjektem je jak věřící tak i nevěřící obyvatelstvo. Stát je povinen legislativně je řídit a přitom zajistit možnost vyznávat či nevyznávat to či ono náboženství. Současně stát musí zajistit dodržování platných zákonů, práv a svobod pro všechny občany.

Právo na svobodu svědomí, garantované ukrajinskou ústavou a odpovídajícími zákony, je možné jen v případě existence právních norem, které garantují nezbytná práva a svobody náboženským organizacím a věřícím a současně jim ukládají odpovídající povinnosti. Ukrajinská právní úprava svobody svědomí a náboženských organizací je systémem vzájemně propojených normativních aktů, pomocí kterých jsou regulovány státoprávní vztahy. Nejdůležitějšími z nich jsou ukrajinská ústava a ukrajinský zákon „O svobodě svědomí a náboženských organizacích“¹, v nichž je soustředěna většina právních norem regulujících obecné otázky zajištění svobody svědomí.

Ukrajinská ústava – článek 35 – zajišťuje právo na svobodu světového názoru a vyznání, včetně svobody vyznávat jakékoliv náboženství nebo nevyznávat žádné, svobodně sloužit individuálně nebo kolektivně náboženské kultu a rituální obřady a vykonávat náboženskou činnost. Církev a náboženské organizace na Ukrajině jsou odděleny od státu a škola od církve. V článku je kladen důraz na to, že žádné náboženství nemůže být státem uznáno jako povinné. Důležitým je ustanovení odstavce 4 článku 35 ústavy o možnosti nahrazení povinné vojenské služby alternativní službou nevojenskou podle náboženského přesvědčení občana. Podle článku 64 ukrajinské ústavy, ústavní práva, mezi které patří právo na svobodu vyznání a lidskou svobodu, mohou být omezena s uvedením doby platnosti tohoto omezení v případě výjimečného nebo válečného stavu.

¹ V roce 1991 Verchovna Rada přijala zákon „O svobodě svědomí a náboženských organizacích“. Článek 4 tohoto zákona říká, že všichni ukrajínští občané jsou si před zákonem rovni a mají stejná práva ve všech oblastech ekonomického, politického, sociálního a kulturního života, nehledě na jejich k náboženství. V oficiálních dokladech se vztah občana k náboženství neuvádí.

V r. 1991 byl přijat ukrajinský zákon „O svobodě svědomí a náboženských organizací“, který zajišťuje právo na svobodu svědomí, rovnoprávnost občanů nehledě na jejich vztah k náboženství, dále uzákoňuje odluku církve (náboženských organizací) od státu.

Podle stavu ze dne 6. října 2016 zákon obsahuje šest částí:

- Část první „Obecná ustanovení“ určuje šíři ústavních práv ukrajinských občanů na svobodu svědomí a vyznání a garantuje jejich realizaci bez překážek.
- Část druhá „Náboženské organizace“ na Ukrajině upřesňuje ustanovení o právu na kolektivní uspokojování náboženských potřeb občanů; určuje a uvádí vyčerpávající výčet právních forem náboženských organizací, uvádí způsob jejich vzniku, upravuje průběh registrace a následně popisuje mechanismus, jak získává náboženská organizace právní subjektivitu.
- Část třetí „Vlastnické postavení náboženských organizací“ zabezpečuje realizaci vlastnických práv náboženských organizací; určuje způsob vzniku a existence podniků i institucí náboženských organizací, které se chtějí zabývat výrobní a hospodářskou činností.
- Část čtvrtá „Práva náboženských organizací a občanů“ je spojena se svobodou vyznání, upřesňuje ustanovení o svobodě vyznání, zabezpečuje realizaci obřadně-kulturních potřeb občanů, garantuje nerušený průběh zákonných veřejných vystoupení věřících a náboženských organizací, určuje způsob charitativní činnosti.
- Část pátá „Pracovní činnost v náboženských organizacích a v jejich podnicích“ usměrňuje pracovní práva občanů, kteří dočasně nebo trvale pracují v náboženských organizacích, v jejich podnicích a institucích. Určuje způsob a pravidla pracovní činnosti v nich.
- Část šestá „Státní orgány a náboženské organizace“ specifikuje stav ústavně zakotveného právního stavu oddělení církve od státu, určuje způsob vzájemného vztahu státních institucí a náboženských organizací, zavádí způsob kontroly činnosti náboženských organizací, určuje odpovědnost za porušení zákonodárství o svobodě svědomí a náboženských organizací.

Chceme-li vyzdvihnout charakteristické rysy tohoto zákona, pak je třeba uvést následující:

- Platný zákon prohlašuje ukrajinský stát za nenáboženský, ale ne za protináboženský, což znamená, že stát nepřipouští církve do své politické struktury jako státní instituci, ale nenárokuje si právo vést boj proti náboženství. Stát odmítl určovat povinná přesvědčení nebo světový názor.
- Zákon umožňuje občanům právo na svobodu svědomí, což zahrnuje právo nejen vyznávat náboženství, vykonávat náboženské kulty, ale i měnit svá přesvědčení, svobodně je šířit, i když jde o přesvědčení náboženská.
- Zákon velkou měrou odpovídá požadavkům mezinárodních dokumentů o politických a občanských právech.
- Zákon většinou obsahuje pozitivní ustanovení a garance a nikoliv zákazy toho či onoho jednání, jak tomu bylo v minulosti.
- Platné zákonodárství o svobodě svědomí a náboženských organizací konkrétně určuje právní základy vzniku a činnosti ukrajinských náboženských organizací.
- V zákoně je určeno, že na Ukrajině náboženské organizace vznikají pro uspokojování náboženských potřeb občanů, pro jejich záměr vyznávat a šířit víru a působí v souladu s jejich hierarchickou a institucionální strukturou. Volí, jmenují a mění personál podle svých řádů.
- Náboženskými organizacemi na Ukrajině jsou: náboženská společenství, vedení a centra, kláštery, náboženská bratrstva, misijní společnosti (misie), duchovní učiliště a také spolky, tvořené shora uvedenými náboženskými organizacemi.
- Na jiné organizace, vzniklé z náboženských motivů, se účinnost tohoto zákona nevztahuje.
- V zákoně jsou též uvedeny konkrétní rysy existujících náboženských organizací.
- Článek 8 uvádí následující definici náboženského společenství: je místní náboženskou organizací věřících občanů jednoho a téhož kultu, vyznání, směru, proudu či výkladu, kteří se dobrovolně sjednotili za účelem společného uspokojení náboženských potřeb.

- V zákoně je uvedeno, že „stát uznává právo náboženského společenství aby bylo v kanonických a organizačních otázkách...podřízeno“ existujícím náboženským centrům (vedením) jak na Ukrajině, tak za jejími hranicemi a také změnu tohoto podřízení.

Je důležité připomenout, že podřízenost náboženských společenství v kanonických a organizačních otázkách centrům (vedením) není totožná s přímou závislostí společenství na centrech (vedeních), v nichž jsou profesionální služebníci kultu, duchovenstvo, teologové a další. Zcela to odpovídá právu na svobodu svědomí, zbavuje to duchovenstvo možnosti mít monopolní vliv na život věřících a jejich společenství a vytvářet tam zvláštní, specifické pořádky. Jinými slovy, duchovní nemají právo samozvaně vykonávat administrativní vedení náboženských společenství. O odpovědnosti před státem stejně jako o vlastní podřízenosti centrům (vedením) rozhodují na plenárním shromáždění sami věřící, kteří náboženské společenství založili a také zvolené orgány samosprávy. Současně sami kněží mají právo vstupovat do náboženských společenství, být členy skupiny („desítky“) věřících – zakladatelů náboženského společenství.

Podle občanského práva režim náboženských organizací určuje jejich řád, který podléhá registraci. Řád se schvaluje na obecném shromáždění věřících nebo na náboženských sjezdech a konferencích. Musí obsahovat informace o druhu náboženské organizace, o tom, kam konfesně náleží, jaké má majetkové poměry a jaké je její místo v organizační struktuře náboženského sdružení, dále práva náboženské organizace na zakládání podniků, hromadných sdělovacích prostředků, dalších náboženských organizací, vytváření učilišť atd.

Náboženská organizace je právnickou osobou od momentu registrace jejího řádu a má práva a povinnosti v souladu s platnou legislativou a svým řádem.

Článek 14 zákona upravuje registraci řádů náboženské organizace. Aby náboženské společenství získalo právní postavení právnické osoby, je nutné, aby občané v počtu nejméně 10 lidí, starších osmnácti let, je založili a podali žádost i řád k registraci oblastním státním orgánům.

Náboženská řídicí centra, kláštery, náboženská bratrstva, misie a duchovní učiliště dávají k registraci řád (stav) na ministerstvo spravedlnosti.

Mechanismus registrace určuje článek 14 ukrajinského zákona „O svobodě svědomí a náboženských organizacích“.

Za účelem konání bohoslužeb, náboženských obřadů, ceremonií a průvodů mají náboženské organizace právo:

- Zakládat a udržovat veřejně přístupná místa bohoslužeb či náboženských shromáždění a také místa, která jsou uctívána v tom či onom náboženství (místa poutí).
- Nerušeně provádět tyto obřady v kultovních budovách a na přiléhajícím prostranství, na místech poutí, v úřadech náboženských organizací, na hřbitovech, na místech, kde se pohřbívá, a v krematoriích, v bytech a domech občanů.
- Na základě iniciativy pracovních kolektivů a se souhlasem administrace konat bohoslužby, náboženské obřady atd. v kancelářích, organizacích a v podnicích.
- Konat bohoslužby a náboženské obřady v nemocnicích, klinikách, domovech důchodců a invalidů, na místech vyšetřovací vazby a výkonu trestu na základě žádosti občanů, kteří se v těchto zařízeních nacházejí nebo na základě vlastní iniciativy. Administrace uvedených ústavů tomu napomáhá, určuje čas a další podmínky pro konání bohoslužby, obřadu či ceremonie.
- Na základě náboženských potřeb vojáků velení vojenských jednotek umožňuje vojákům, aby se účastnili bohoslužeb a plnili náboženské obřady.

V zákoně je určeno, že v ostatních případech se veřejné bohoslužby, náboženské obřady, ceremonie a procesí konají vždy s povolením orgánů místní samosprávy nebo orgánů výkonné moci. Žádost o vydání uvedeného povolení se podává dostatečně předem (podle článku 39 ukrajinské ústavy) před určenou dobou konání bohoslužby, obřadu, ceremonie či procesí vyjma případů, které nesnesou odkladu.

Je možné připomenout, že právě nedávno ukrajinský Ústavní soud svým rozhodnutím č. j.6-rp/2016 ze dne 8. září 2016, č. j. 1-13/2013 prohlásil jako neodpovídající ukrajinské ústavě (jako neústavní) některé články ukrajinského zákona „O svobodě svědomí a náboženských organizacích“.²

² Podnětem k přezkoumání věci v souladu s články 39, 40 ukrajinského zákona „O ukrajinském ústavním soudě“ bylo ústavní podání zmocněnce ukrajinské Nejvyšší rady pro lidská práva.

Ukrajinský ústavní soud má za to, že požadavek dostat předem povolení na svolání jednotlivých pokojných náboženských shromáždění na veřejných místech, jak je uvedeno v páté části článku 21 zákona, je v rozporu s definicemi první části článku 39 ukrajinské ústavy, kde se ukládá jen s dostatečným předstihem informovat orgány výkonné moci nebo orgány místní samosprávy o svolání pokojného shromáždění, které může mít jak náboženský, tak i nenáboženský charakter.

Ukrajinský ústavní soud při posuzování věci poznamenává, že v souladu s druhou částí článku 24 ukrajinské ústavy nemůže docházet k privilegiím nebo omezením z důvodů náboženských nebo jiných přesvědčení. Ustanovení páté části článku 21 zákona neobsahují diskriminační omezení, týkající se činnosti jednotlivých náboženských organizací, avšak určují nutnost získání povolení ke konání pokojných náboženských shromáždění; tím se liší od způsobu konání pokojných shromáždění nenáboženského charakteru.

V demokratickém právním státě nemůže být určen různý způsob konání pokojných shromáždění podle toho, kdo je organizuje a kdo se jich účastní, podle cíle a místa, formy atd., a zejména to, že v jednom případě se vyžaduje dostat povolení a v ostatních jen předem informovat o záměru konat takové shromáždění. Rozhodnutí ukrajinského ústavního soudu je závazné a musí být na ukrajinském území provedeno, je konečné a není proti němu odvolání.

Za účelem co nejširší realizace práva na svobodu svědomí a pro řádný provoz náboženských organizací a vztahy mezi věřícími a náboženskými organizacemi jsou umožněna i následující práva:

- Právo na získání, vlastnictví a užívání náboženské literatury ve zvoleném jazyku a totéž právo na další předměty a materiály náboženského určení.
- Právo vyrábět, exportovat, importovat a rozšiřovat předměty náboženského určení, náboženskou literaturu a další informační materiály náboženského obsahu. Náboženským organizacím je umožněno výjimečně právo zakládání podniků pro vydávání bohoslužebné literatury a pro výrobu předmětů kultovního určení.

- Právo zakládat společnosti, bratrstva, asociace a další sdružení občanů pro realizaci charity, studium a rozšiřování náboženské literatury a ostatní kulturně-vzdělávací činnosti. Náboženské organizace mají právo konat charitativní a sociální (milosrdnou) práci jak samy, tak prostřednictvím charitativních organizací. Obecné základy charity určuje ukrajinský zákon „O charitě a charitativních organizacích“ ze 16. září 1997.
- Náboženské organizace a věřící, buď sami nebo společně o dalšími, mají právo navazovat a udržovat mezinárodní styky a přímé osobní kontakty, včetně práva vyjždět do zahraničí na pouti, dále za účelem účasti na schůzích a náboženských událostech. Účastníci těchto kontaktů a událostí mohou podle řádu, daného platným zákonodárstvím získávat, dostávat a vézt s sebou náboženskou literaturu a další informační materiály náboženského obsahu.
- Mají právo vysílat občany do zahraničí ke studiu v duchovních učilištích a přijímat k těmto účelům cizince.

Zákon určuje určitá omezení pro činnost zahraničních kazatelů. V kapitole 24 zákona je uvedeno, že kněží, náboženští kazatelé, pastoři a další představitelé zahraničních organizací, kteří jsou cizími státními příslušníky, konají bohoslužby jen v těch společenstvích, která je pozvala.

Činnost náboženských organizací jako právnických osob předpokládá právo náboženských organizací na vlastnictvím majetku, předmětů kultovního určení a též přímo výrobu předmětů náboženského určení. Proto je pro ně důležitou otázkou pro jejich činnost vlastnictví a užívání majetku. V souladu s ukrajinským zákonodárstvím mají ukrajinské náboženské organizace přiznáno právo vlastnictví majetku, ale také právo na užívání půdy – tato práva jsou realizována způsobem, který je určen odpovídajícími zákonodárnými ukrajinskými akty (ukrajinské zákony „O majetku“, „O půdě“).

Kultovní budovy a majetek, který patří státu, je poskytován organizacemi, které jej spravují, zdarma k používání nebo se navrácí zdarma do vlastnictví náboženských organizací na základě rozhodnutí oblastních nebo městských administrací, či vlády autonomní Republiky Krym.

Zákon stanoví, že samozvané obsazení kultovních budov nebo přivlastnění kultovního majetku není dovoleno. Sporné otázky, týkající se vlastnictví a užívání kultovních budov a majetku řeší orgány oblastní a místní orgány státní správy.

Zákon umožňuje náboženským organizacím žádat o dobrovolné finanční a další dary a dostávat je. Nucení věřících k poskytování takových darů je zakázáno.

Současný ukrajinský stát se přísně dbá na základní principy demokracie, dokladem čeho je zákonodárné ukotvení principu svobody svědomí jako jednoho ze základních lidských práv. Ale současně však většina norem státního konfesního práva má pouze deklarativní charakter a nezakládá jasný postup vzájemných vztahů mezi státem a církví, důsledkem čehož je direktivní charakter regulace vztahu mezi státem a církví.

Aktuálně je tu i nesplnění řady výtek parlamentního shromáždění Rady Evropy, které jsou uvedeny v rezoluci číslo 1466 z roku 2005 o splnění závazků a povinností Ukrajiny.

Tyto výtky se týkají následujících skutečností:

1. Zákon omezuje formy, v jejichž rámci mohou být založeny náboženské organizace.
2. Je učeno omezení minimálního počtu zakladatelů na 10 lidí, kteří mohou zaregistrovat řád náboženské organizace (v případě ostatních společenských organizací se vyžadují 3 lidé).
3. Náboženským organizacím je zakázáno mít místní oddělení bez registrace jako právnická osoba.
4. Náboženská sdružení nemohou získat statut náboženské osoby.
5. Diskriminace cizinců a osob bez občanství.
6. V zákoně existuje řada nejasných definic, které umožňují širokou diskreci exekutivním orgánům.

Bohužel však na Ukrajině nebyl vytvořen zákon nebo dokument, který by obsahoval a určil prioritní nasměrování vztahu církve a státu. Tento zákon musí upravit postavení státu v náboženském životě a ve státní náboženské politice. Stát potřebuje i koncepční změny zákona „O svobodě svědomí a náboženských organizací“.

Ukrajina potřebuje zdokonalení zákonodárství o svobodě svědomí a vyznání, ale dojde k tomu v nejbližší době? Asi těžko, vezmeme-li v úvahu současnou ukrajinskou politickou situaci a ekonomickou krizi.

Literatura

Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.– Київ:Українська правничка фундація, 1996, 44 с.

Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991р. // Відомості Верховної Ради України. 1991, № 25., Ст. 283.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) від 8 вересня 2016 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-16> [cit. 2016-10-06].

Білаш, Олександр, Міжнародно-правові акти про право на свободу совісті та віросповідання. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2015, 200 с. ISBN 978-617-531-133-2.

Кontakt - e-mail

evfrosin@gmail.com

Vědecká redakce MU

prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.; prof. PhDr. Petr Macek, CSc.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Mgr. David Povolný;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. David Trunec, CSc.;
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková;
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

CÍRKEV A STÁT 2016

Potřebujeme nový zákon o církvích (?)

Sborník z konference

Mgr. Bc. Jaroslav Benák, Ph.D. (ed.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 568 (řada teoretická, Edice Scientia)

Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno
1. vydání, 2016

ISBN 978-80-210-8394-3
www.law.muni.cz

